

ΣΧΟΛΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ

(ΑΡΘΡ. 26 ΤΟΥ ΑΝ. Ν. 1805/39 ΚΑΙ ΑΡΘΡ. 19-29 Β. Δ. 19-2-40)

ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ
ΤΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1) ΑΡΙΣΤΟΜ. ΔΕΛΗΒΑΝΗ : 'Η συνταξιλαχή τῆς θληστής ἐπὶ φυσικούς υγράς
ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ.
- 2) M. DAVID—Μετάφραστς M. Λιόπη : Τὸ παιγνίδι τοῦ παιδιοῦ καὶ
τὸ ἐνδιαρέφον του διὰ τὸν παιδαγωγόν.
- 3) Αποσπόματα 'Εκθέσεων 'Επιθεωρητῶν Στοιχ. 'Εκπαιδεύσεως ἐπὶ^{τῆς} θετουργίζεται τῶν Μαθητικῶν Κταστηρώσεων.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ: Κέντρον Μα-
θητικής 'Αντιλήψεως 'Αθηνῶν, ὁδός
Πειραιῶς 33, Ἀριθ. Τηλ. 55-493.
Διὰ συνδρομάς ίδιωτῶν ἀπευθυντέον :
Διαχείρισιν Περιοδικοῦ, ὁδός Πειραιῶς 33.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ
Διὰ τὰ Σχολεῖα Δραχ. 30
'Εκπαιδευτικούς λειτουργούς καὶ
Σχολιάτρους " 25
Δι' ίδιώτας, 'Οργανισμούς αλπ. " 35
Τιμὴ ἑκάστου τεύχους " 5

Διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορῇ τὴν σύνταξιν τοῦ Περιοδικοῦ ἀπευθυντέον :
ὅδὸς Πειραιῶς 33, Ἀθῆναι.

Αἱ μὴ δημοσιευόμεναι ἐργασίαι δὲν ἐπιστρέφονται.

Ψηεύθυνος Τυπογραφ είου : A. Κλεισιούνης, ὁδὸς Νεοφ. Μεταξᾶ 29—'Αθῆναι.

ΣΧΟΛΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

Η ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΥΛΗΣ
ΕΠΙ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

*'Υπό ΑΡΙΣΤΟΜ. ΔΕΛΗΒΑΝΗ, 'Υποδ/τού
Κέντρου Μαθητικής 'Αντιλήψεως Περιοδικός*

Τόσον τὸ βρέφος ὅσον καὶ τὸ παιδί διὰ τὴν ὄμαλήν καὶ φυσιολογικήν των αὐξήσιν καὶ ἀνάπτυξιν δέοντας λαμβάνον τὰς ἀπαραπτήτους πρώτας ὅλας διὰ τὴν τρέχουσαν μεταβολικήν ἐπεξεργασίαν καὶ τὰς πολυπλόκους συνθετικάς καὶ ἐποικοδομητικάς λειτουργίας.

"Αλλοτε ἡρκοῦντο νὰ προσδιορίζουν μόνον τὴν ἐνεργειακήν ἀξίαν τῆς παρεχομένης τροφῆς. Ὡς εἶναι δὲ γνωστὸν δταν λέγωμεν ἐνεργειακήν ἀξίαν ἔννοοῦμεν τὸ ποσὸν τῆς ἐνεργείας ἥτις ἀπελευθερῶται ἐκ τῆς ἐν τῷ ὀργανισμῷ καταλύσεως ἢ διασπάσεως τῶν τροφῶν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη καθιερώθη διεθνῶς γὰ ύπολογίζεται ὡς τὸ θερμικὸν ίσοδύναμον τῆς ἀντιστοίχου κινητικῆς ἐνεργείας. Μονάς λοιπὸν ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν καταμέτρησιν τῆς ἐνεργειακῆς ἀξίας τῶν τροφῶν εἶναι ή θερμίς ἥτοι ή θερμότης ἥτις ἀπατεῖται διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς θερμοκρασίας ἐνδές λίτρου ἀπεσταγμένου ὅστιος κατὰ 1 βαθμὸν Κελσίου.

Οὕτω π.χ. 1 γραμμάριον λίπους διασπώμενον ἢ καιόμενον εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἀποδίδει 9 θερμίδας, 1 γραμμάριον σακχάρου καὶ ἐν γραμμάριον λευκώματος 4,2 θερμίδας. Σήμερον δημιου ἀνεργωρίσθη δτι δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ χορήγησις τροφῆς ἥτις νὰ παρέχῃ τὸ ἀναγκαιοῦν ποσὸν ἐνεργείας διὰ τὰς καύσεις καὶ λοιπὰς λειτουργίας. Προσεκμένου μάλιστα περὶ παιδιῶν τὰ δποτα εὑρίσκονται ἐν ἀναπτύξει εἴναι ἀπαραπτήτον δπως παρέχεται εἰς ποσότητα καὶ ἀναλογίαν τὸ ἀναγκαιοῦν διὰ τὴν οἰκοδέλησιν τῶν ίστων καὶ ὀργάνων ὑλικόν.

Ποια εἶναι ἡ ἰδεώδης σύγκλισις τῆς διατροφῆς τῶν παιδιῶν κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τῆς ἀναπτύξεως των; Θεωρητικῶς εἶναι ἐκείνη ἥτις ἔξασφαλίζει τελείαν ἀνάπτυξιν. Τελεία ἀνάπτυξις σημαίνει πρωτίστως φυσιολογικὸν ρυθμὸν ἀν-

ταλλαγής τῆς ὅλης. Είναι γνωστὸν ὅτι ἀνταλλαγὴ τῆς ὅλης ἡ μεταβολὴ σμόδις εἶναι τὸ σύνολον τῶν καταλυτικῶν ἀφ' ἐνὸς καὶ οἰκοδομητικῶν ἡ συνθετικῶν ἀντιδράσεων ἀφ' ἑτέρου αἴτινες ἀδιακόπως λαμβάνουν χώραν ἐν τῷ ὄργανοισμῷ.

Διὰ τῶν καταλυτικῶν ἀντιδράσεων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἀπαρατήτου ἐνεργείας ὑπὸ μορφὴν κινήσεως, θερμότητος κλπ., ἐνῷ ἀγτιθέτως διὰ τῶν συνθετικῶν ἔχομεν οἰκοδομητικὴν συνθέτων οὐσιῶν ἐκ τῶν ἀπλουστέρων τοιούτων, ἵνα: ίστοσύγχθεσιν ἡ ὄργανοισμός.

Πολὺ εὐλόγιας λοιπὸν γεγγᾶται τὸ ἐρώτημα, ἐφ' ὅσον ἐκ τῆς καταλύσεως τῶν συνθέτων οὐσιῶν εἰς ἀπλουστέρας ἐκλύεται ἐνέργεια, τὸ ἀγτιθέτον δηλαδὴ ἡ σύνθετις ἐκ τῶν ἀπλουστέρων οὐσιῶν ἀλλων πλέον πολυπλόκων δὲν ἀπαιτεῖ ἀπορρόφησιν ἀντιστοίχου ποσοῦ ἐνεργείας;

Ἡ ἀπάντησις εἶναι καταφατική. "Οταν εἰς τὸ βρέφος ἡ τὸ μικρὸ παιδὶ ἔχωμεν τὸν ὄργανομόν τῶν συνθετικῶν βιοχημικῶν ἐπεξεργασιῶν μὲν ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν δλων τῶν ίστων καὶ ὄργάνων εἶναι εύνητον ὅτι μέγα μέρος ἐνεργείας ἀπορροφᾶται διὰ τὰς οἰκοδομητικὰς ἡ δλλως λεγομένης ἀγαδολικὰς λειτουργίας. Εἰς τὸν ὄριμον μικρὸς ἡ μηδαμνὸς μεταβολὴσμός λαμβάνει χώραν. Τὸ μέριστον μέρος τῆς ἐκ τῆς καταλύσεως τῶν τροφῶν παρεχομένης ἐνεργείας διπανατᾶται διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὰς τρεχούσας λειτουργικὰς ἀνάγκας.

Ἀγτιθέτως εἰς τὸ παιδὶ τὸ ποσὸν τῆς ἀπαιτουμένης ἐνεργείας, ἵνα: τὸ ποσὸν τῶν ἀναλισκομένων θερμίδων εἶγαι πολὺ μεγαλύτερον διότι ὁ σκοπὸς τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὅλης εἶναι διπτός. "Αγαδολικὸς ἡ συνθετικὸς καὶ καταβολικὸς ἡ καταλυτικός. Τὸ μυστήριον τοῦ ἐνεργειακοῦ μεταβολισμοῦ καὶ τῆς διαβέσεως τῆς ἐνεργείας διὰ τὰς συνθετικὰς λειτουργίας δὲν ἔχει λυθῆ εἰσέτι. "Οταν π. χ. συντίθενται 100 γραμμάρια λίπους ἐκ τῆς γλυκερίνης καὶ τῶν λιπαρῶν δέξεων ἡ 100 γραμμάρια λευκώματος ἐκ τῶν ἀμυγοξέων ἀπαιτεῖται ἐν ποσὸν χημικῆς ἡ θερμήτης ἐνεργείας τὸ δποίον δὲν ἔχει καθορισθῇ λεπτομερῶς *in vivo*.

Τὸ πρακτικὸν δημοσιεύεται τὸ δποίον παραμένει εἶγαι τὸ γεγονός τῶν λιαν ἡδερέγνων ἀναγκῶν τοῦ παιδικοῦ ὄργανοισμοῦ.

Ἡ διατροφὴ ἐπομένως τοῦ παιδιοῦ δέον νὰ πληροῖ τὰς ἰδεώδεις προσοῦποθεσίες αἵτινες θὰ ἐπιτρέψουν τελείαν καὶ ἀπρόσκοπτον ἀνάπτυξιν δλων τῶν ὄργάνων καὶ λειτουργιῶν. Θεωρητικῶς ἴδεωδες δριον καὶ ἴδαικον ποσοστὸν ἀναλογιῶν τῶν συστατικῶν τῆς διατροφῆς τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶγαι δυνατὸν νὰ δοθῇ μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας. "Ολα τὰ εἰς συγγράμματα διαιτητικῆς ἀναγραφόμενα διαιτολόγια ἔχουν καθαρῶς ἐμπειρικὴν βάσιν. "Απόδειξις τούτου εἶγαι ὅτι δὲν ἔχει γίνει διεθνῶς παραδεκτὸς ἔνιατος τρόπος καθορισμοῦ τῶν δι? ἐκάστην ἡλικίαν ἀπαρατήτων πρώτων δλῶν. Πρακτικῶς δημοσιεύεται γὰρ παραδεκτοῦμεν ὅτι ἔχουν, ἔστω καὶ ἐμπειρικῶς προσδιορισθῇ τὰ ἐλάχιστα καὶ μέγιστα δρια ἐντὸς τῶν δποίων δέον νὰ κυμαίνεται ἡ φυσιολογικὴ διατροφὴ τόσον ποσοστικῶς δσον καὶ ποιοτικῶς. Εἰς τὸ παρόν θὰ ἐπιχειρήσωμεν ἐν συντομίᾳ γὰρ ἐκθέσωμεν γενικὰς ἀρχὰς αἵτινες δέον νὰ διέπουν τὴν διατροφὴν τοῦ παιδιοῦ ὡστε τόσον ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὅλης δσον καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ γὰρ χωροῦ δμαλῶς καὶ μὲ ρυθμὸν ὡς οἷον τε τέλειον.

Θερμιδική άξια τῶν τροφῶν

Ως ηδη ἐλέχθη τὸ διαιτολόγιον διὰ γὰ θεωρηθῆ πληγροῦν τὰς φυσιολογικὰς ἀγάκιας δέον γὰ λαμβάνη ὑπ' ὅψιν πρωτίστως τὴν ἀξίαν τῶν τροφῶν εἰς θερμὸν οὐκοῦ τοῦ ποσοῦ τῆς ἐνεργείας ητὶς ἀπελευθεροῦται κατὰ τὴν ἐν τῷ δργανισμῷ διάσπασίᾳ τῶν.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη δύναται νὰ διατίθεται διὰ τὰς κάτωθι βασικὰς λειτουργίας :

α) Τὸν βασικὸν μεταβολισμὸν

Βασικὸς μεταβολισμὸς εἶναι τὸ ἐλάχιστον ποσὸν ἐνεργείας τὸ ὅποιον ἀπαιτεῖται ἐπὶ πλήρους ἀναπάντεσεως καὶ ἀκινησίας. Πρακτικῶς ἐκτιμᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν καύσεων αἵτινες λαμβάνουν χώραν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς πλήρους σωματικῆς ηρεμίας. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὰς καύσεις ἀπαιτεῖται δημητρόνον ὁ βασικὸς μεταβολισμὸς προσδιορίζεται διὰ τῆς καταμετρήσεως τοῦ κατὰ λεπτὸν καταγαλισκομένου δέσμηνος.

β) Τὴν μυϊκὴν λειτουργίαν :

Ἀκόμη καὶ ἐπὶ πλήρους ἀναπάντεσεως ἔχομεν παραγωγὴν θερμότητος καὶ ἐνέργειας ἐκ τῶν μυῶν. Πολὺ μεγαλύτερον ποσοστὸν θερμότητος παράγεται καὶ περισσότερά ἐνέργεια καταγαλισκεται ἐπὶ ἐντόνου μυϊκῆς ἐργασίας. Ἐπι τούς παιδίων ἔνθι ἔχομεν φύσει ηγεμόνην κινητικότητα, μέγα ποσοστὸν θερμότητος παράγεται εἰς τοὺς μῦς.

γ) Τὰς ἐκκρίσεις :

Εἰς τὰ βρέφη καὶ τὰ παιδία μέγα ποσοστὸν θερμότητος ἀποδίλλεται διὰ τῶν ἐκκρίσεων κυμαινόμενον ἀπὸ 4—10 %.

δ) Τέλος, μέρος ἐνέργειας ἀπαιτεῖται διὰ τὴν αὔξησιν καὶ ἐνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ. Ως ηδη ἀνεπτύχθη διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν ιστῶν καὶ αὔξησιν τῶν δργάνων ἀπαιτεῖται ποσὸν ἐνέργειας τὸ ὅποιον ἀπορροφᾶται κατὰ τὰς συνθετικὰς βιοχημικὰς ἐπεξεργασίας.

Δέον γὰ τοιςθῇ διὰ δρυμὸς τῆς παραγωγῆς ἐνέργειας καὶ θερμότητος ὑπὸ τοῦ παιδικοῦ δργανισμοῦ ἀκολουθεῖ ἀνισόταν καμπύλην μέχρι τῆς πλήρους ὡριμότητος. Μετὰ ταῦτα ἐπακολουθεῖ περίοδος σχετικῆς σταθερότητος μετὰ δὲ τὸ 50όν ἔτος ἔχομεν σαφῆ ἐλάττωσιν.

Κατὰ τὸ 1ον καὶ μέχρι τῶν 18 μηνῶν οἱ κατὰ χιλιόγραμμον βάρους θερμιδικαὶ ἀγάκιαι ἀνέρχονται εἰς 55—60. Μετὰ ταῦτα ἔχομεν βαθμαίαν ἐλάττωσιν ὥστε ἐπὶ Ἑγγλίκων γὰ κατέληθη εἰς τὰς 25—30 θερμίδας κατὰ χιλιόγραμμον βάρους. Γενικῶς διὰ τὴν σύνθεσιν διαιτολογίου τὸ ὅποιον γὰ παρέχῃ τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν θερμίδων δέον γὰ λαμβάνεται ὑπ' ὅψιν τὸ γεγονός διὰ ἀνεπαρκῆς ποσότητος τροφῆς, ἔστω καὶ καλῆς ποιοτικῆς συγκόσεως δόηγητε εἰς τὴν καῦσιν καὶ σπατάλην τῶν ίδιων τοῦ δργανισμοῦ ἀποθεμάτων μὲ ἀποτέλεσμα δργητικὸν ἐνέργειακὸν ίσο-ζύγιον. Ἐκ τῶν λαμβανομένων τροφίμων οἱ διατάνθρακες (ἀμυλούχοι καὶ σακχαροῦχοι τροφαί) καὶ τὰ λίπη χρησιμεύουν κυρίως διὰ τὰς καῦσεις. Τὰ λευκώματα εἶναι οἰκοδομήσυμα, ἀπαραιτητα διὰ τὴν αὔξησιν τῶν ιστῶν καὶ δργάνων. Ἄς χωρίσμενην ηδη εἰς τὴν ποιοτικὴν σύγθεσιν τῆς τροφῆς καὶ τὸν ρόλον ἔκλ-

στου συστατικού διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὑλῆς εἰς τὸν ὄργανισμὸν τοῦ ἀναπτυσσομένου παιδιοῦ.

1) Λευκώματα :

Τὸ λεύκωμα εἶναι ἡ βασικὴ ὑλὴ ἣνευ τῆς ὁποίας ζωὴ δὲν γοεῖται.

Δὲν ὑπάρχει μονοκυττάριος ἡ πολυκυττάριος ὄργανισμὸς ἣνευ λευκώματος εἰς τὰ κύτταρά του. Ἀφ' ἣς στηγμῆς ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας συνετέθη λεύκωμα δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι χρονολογεῖται ἡ δημιουργία καὶ ὑπαρξίς ζωῆς.

Ο ρόλος τοῦ λευκώματος εἰς τὸν ὄργανισμὸν εἶναι πολύπλοκος καὶ πολύμορφος. Ρυθμίζει τὴν ὡσμωτικὴν πίεσιν ἐντὸς τῶν κυττάρων, εἶναι φορεὺς ἐνζύμων, ἀγνισμάτων, εἶναι ἀντιγόνον, εἶναι φορεὺς ἡ πηγὴ πολλῶν ἐκκρίσεων, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν διὰ τὴν σύνθεσιν ἄλλων οὐσιῶν, εἶναι φορεὺς μεταλλων ἡ γλεκτρολυτῶν, ἐπειδόμενει: ρυθμιστικῶς ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας καὶ ἀνταλλαγῆς τῶν λόγων ἐν τῷ ὄργανισμῷ κλπ. κλπ.

Ἄνευ λευκώματος αὔξησις καὶ ἀνάπτυξις δὲν εἶναι νοητή. Χορήγησις τροφῆς ἔξι ἢς νὰ ἔλειπῃ ἐπὶ ἀπειρον τὸ λεύκωμα εἶναι γεγονὸς ἀσυμβίδυστον μὲ τὴν διατήρησην τῆς ζωῆς. Εἶναι γνωστὸς ὁ ρόλος τοῦ λευκώματος διὰ τὴν αὔξησιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ. Λαοὶ οἰτινες κατὰ μέσον ὅρον λαμβάνουν τροφὴν πτωχὴν εἰς λευκώματα εἶναι: χαμηλὸς ἀναστήματος, γλαττωμένης ζωτικότητος καὶ τείγουν πρὸς ἐκφύλισιν. Ο ὄργανισμὸς τοῦ παιδιοῦ τὸ ὅποιον δὲν τρέφεται μὲ ἐπαρκῆ ποσότητα λευκωμάτων καὶ δὴ ζωτικῶν, εἶναι ἐξηγθενηγένος καὶ ἐπιρρεπής εἰς πλείστας νοσηράς ἐπιδράσεις.

Αἱ ἡμερήσιαι εἰς λευκώματα ἀνάγκαι τοῦ ὄργανισμοῦ παιδιῶν τῆς σχολικῆς ἡλικίας κυριάνονται διὰ μὲν τὴν ἡλικίαν τῶν 7—9 ἑτῶν εἰς 2,5—3,0 γραμμάτων κατὰ κιλὸν βάρους, ἀπὸ δὲ τοῦ 10ου μέχρι τοῦ 17ου εἰς 2,0—2,5 γραμμάτων.

Χορήγησις ποσότητος πέραν τῶν δρίων τούτων δὲν εἶναι ἐπιβλαβής. Ή περίστεια τοῦ χορηγουμένου λευκώματος μετατρέπεται εἰς σάκχαρον ἡ καὶ λίπος.

Ως εἶναι γνωστὸν ἔχουμεν διαφόρους ποιότητας λευκωμάτων λαμβανομένων διὰ τῆς τροφῆς. Αἱ δύο κύριαι κατηγορίαι εἶναι τὰ λευκώματα ζωτικῆς καὶ τὰ λευκώματα φυτικῆς προελεύσεως. Ή βιολογικὴ ἀξία των ἔξαρταται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν ἀμινοξέων τὰ ὁποῖα περιέχει. Τὰ ἀμινοξέα εἶγαι οἱ ἀπλούστεροι οἰκοδομικοὶ λίθοι εἰς τοὺς ὅποιους διασπᾶται τὸ λεύκωμα διὰ τῆς πέψεως.

Μετὰ τὴν πλήρη πέψιν τοῦ λευκώματος τὰ ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ μορίου των ἀπελευθερούμενα ἀμινοξέα διέρχονται τὸν πεπτικὸν σωλήνα καὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν κυκλοφορίαν. Ἐκ τῶν ἀμινοξέων τούτων δὲ ὄργανισμὸς συνθέτει τὰ ίδια τοῦ λευκώματα. Ἐπομένως τὸ εἶδος ἐκείνο τοῦ λευκώματος τὸ ὅποιον παρέχει τὸν πεγαλύτερον ἀριθμὸν τῶν ἀμινοξέων ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν διότι δίδει εἰς τὸν συνθετικὸν μηχανισμὸν τοῦ ὄργανισμοῦ τὰς ἀπαραιτήτους πρώτας ὅλας διὰ τὴν ιστοσύνθεσιν. Τὰ ζωτικὰ λευκώματα εἶναι πλούσια εἰς ἀμινοξέα, ἐνῷ ἀντιθέτως τὰ φυτικὰ εἶναι τὰ πτωχότερα ἐπομένως ἡ ἀξία των εἶναι περιωρισμένη.

Σύγχρονος χρῆσις ζωτικῶν καὶ φυτικῶν λευκωμάτων προκαλεῖ ἔξοικονόρμησιν πολυτίμων ἀμινοξέων, ἐνῷ ἀποκλειστικὴ χορήγησις μόνον φυτικῶν λευκωμάτων

των ισοδυναμεί μὲ τὴν παντελή ἔλλειψιν τούτων ἐφ' ὅσον παρατείνεται ἐπὶ μακρόν χρονικὸν διάστημα. Ιδιαιτέρως διὰ τὰ ἐν ἀναπτύξει εὑρισκόμενα παιδία ή σύρεται χρῆσις γάλακτος, αὐγῶν, τυροῦ, κρέατος, ιχθύων κλπ. προϊόντων ζωικῶν λευκωμάτων είναι ἀπολύτως ἐπιβεβλημένη. Τὸ παλαιὸν διαιτολόγιον ἔξ αμυλούχων τροφῶν δέον νὰ ἀντικαταστήσῃ διαιτολόγιον μὲ ισορροπημένη ἀναλογίαν λευκωμάτων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λίπη καὶ ὑδατάνθρακας. Τὸ γεγονός ὅτι τὰ 80 % τῶν θερμιδικῶν ἀναγκῶν τοῦ μέσου "Ελληνος" οικονομοῦνται διὸ ἀμυλούχων καὶ λιπαρῶν οὐσιῶν σημαίνει ὅτι εἰς τὴν χώραν μᾶς ἔχομεν μόνιμον καὶ χρόνιον ὑποστημένον λευκώματος μὲ κακὰς συνεπεῖς διὰ τὴν βιολογικὴν ἑξέλιξιν τῆς φυλῆς.

2) Τὸ α τάνθρον κακεσ:

Τὸ δὲ τὸν ὄρον τούτου ἐνγονοῦμεν τροφὰς αἴτινες πεπτόμενα: εἰς τὸ πεπτικὸν σύστημα δίδουν ὡς τελικὸν προϊόν τὸ σταφυλοσάκχαρον η τὴν γλυκόζην.

Εἰς ταύτας περιλαμβάνονται: ἐκτὸς τῶν σακχάρων, αἱ ἀμυλούχοι τροφαὶ ὡς π.χ. ὁ ὅρτος, τὰ ζυμαρικά, ἡ ὅρυζα, τὰ γεώμητα κλπ.

Οἱ ὑδατάνθρακες προμηθεύουν καὶ ἀποτελοῦν τὴν κυριωτέραν πηγὴν ἐνεργείας καὶ δὴ θερμότητος. Καίσμενοι εἰς τοὺς ιστοὺς ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς ινσουλίνης μετατρέπονται εἰς διοξειδίον τοῦ ἄνθρακος καὶ δῦωρ. Ή ἐκ τῆς καυσεώς των ἀπελευθερωμένη ἐνέργεια ισοδυναμεῖ πρὸς 4,2 θερμίδας κατὰ γραμμάριον.

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ ὑδατάνθρακες ἀποτελοῦν τὴν πρωτίστην πηγὴν θερμότητος καὶ εἶναι ἡ πλέον εὐχρηστὸς καύσιμος ὕλη διὰ τὸν ὄργανισμόν, ἀποτελοῦν μόνον τὸ 1 % τοῦ βάρους τοῦ σώματός μας.

Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματισθοῦν μεγάλα ἀποθέματα ὑδατάνθρακων. Αἱ κυριώτεραι ἀποθήκαι ὑδατάνθρακων εἶναι κυρίως τὸ ἡπαρ καὶ οἱ μῆν. Εἰς τοὺς τόπους τούτους ἐναποθηκεύεται τὸ γλυκογόνον τὸ δόπον συγτίθεται ἐν τοῦ σακχάρου τὸ δόπον ἀπορροφᾶται ἐκ τοῦ ἐντέρου μετὰ τὴν πέψιν. Τὰ ἀποθέματα τοῦ γλυκογόνου εἶναι σχετικῶς μικρὰ διότι αἱ συνεχεῖς καύσεις ἀπελευθερώνουν ἐκ τούτου σάκχαρον. Εἳναι ληφθοῦν ὑδατάνθρακες ἐν πλεονασμῷ ὥστε νὰ κορεσθοῦν οἱ τόποι ἐναποθηκεύεταις λαμβάνει χώραν μετατροπῇ τῶν ὑδατάνθρακων εἰς λίπη. Τὰ λίπη δὲν καλούνται μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν ὡς οἱ ὑδατάνθρακες καὶ ἐναποθηκεύονται εὐκολώτερον.

Αἱ ἀνάγκαι τῶν παιδιῶν εἰς ὑδατάνθρακας δὲν διαφέρουν τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐνήλικων. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι η ἀναλογία τῶν ὑδατάνθρακων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λευκώματα εἶναι μικρότερα ἐπὶ παιδίων. Οὕτω ἐνῷ κανονικῶς καὶ κατὰ μέσον ὄρον, εἰς ἡμερήσιον σιτηρέσιον ἐνηγλίκων οἱ ὑδατάνθρακες ἀπαρτίζουν τὰ 50—60 %, εἰς τὰ παιδιά τὸ ποσσὸν τῶν ὑδατάνθρακων δὲν πρέπει γὰ εἶναι ἀνάτερον τοῦ 35—40 %. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἀναλογίαν λευκωμάτουχων τροφῶν τοῦ παιδικοῦ σιτηρέσιου.

3) Λίπη

Τὸ ποσὸν τῶν λιπῶν τὸ δόπον εὐρίσκεται ἐναποθηκευμένον εἰς τὸ σῶμα τῶν παιδιῶν διαφέρει. Ή προσέλευσις τοῦ λίπους τῶν ιστῶν εἶναι τριπλῆ.

Πρῶτον ἐκ τοῦ διὰ τῆς τροφῆς λαμβανομένου λίπους. Δεύτερον ἐκ τῶν πλεο-

νοσήγητων διδαταγθράκων και τρίτον ἐκ τοῦ πλεονάζοντος λευκώματος τὸ ὄποιον μετατρέπεται ἀρχικῶς εἰς σάκχαρον είτα δὲ εἰς λίπος.

Οὐ φυσιολογικός προσορισμὸς τοῦ λίπους ἐν τῷ ὄργανῳ τῷ εἶναι πολλαπλοῦς.

Ἐν πρώτοις ἀποτελεῖ πηγὴν ἐνεργείας. Τὸ λίπος καίεται μετὰ μεγαλυτέρους δυσκαρπίας ἢ τὸ σάκχαρον, πάντας ὅμοιος ἐν σεβαστὸν ποσοστὸν ἐκ τῆς ἐκλυομένης ἐνεργείας προέρχεται ἐκ τοῦ λίπους. Έκτὸς τούτου τὸ λίπος χρησιμεύει ὡς οἰκοδομικὸς λίθος πολλῶν ζωτικῶν συστατικῶν διὰ τὸν ὄργανον τῷ οὐροειδῶν ὁρμονῶν.

Τὰ λίπη εἶναι οἱ φορεῖς καὶ μεταφορεῖς τῶν λιποδιαλυτῶν βιταμινῶν.

Πολὺ δὲ γιγαντιαῖς ἔχουν γίνει ἐπὶ παιδίων τὰ ὄποια λαριδάνουν τροφὴν πτωχὴν εἰς λίπη. Ἐν τούτοις πολλαὶ παρατηρήσεις ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ λίπος εἰς τὴν διαιτήσαν τοῦ παιδιοῦ εἶναι σημαντικὸς παράγων διὰ τὴν ἀγάπτυξιν του.

Συνοψίζοντες τὰ ἀνωτέρω τονίζομεν ὅτι τὸ διαιτολόγιον ἐνδεικνύει δέον νὰ μήν εἶναι μονομερὲς ἀλλὰ περιέχον μεγαλυτέρων ἀναλογίαν λευκωμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὰ λίπη καὶ τοὺς διδατάνθρακας. Τὸ χρησμώτερον ζλων, τὸ ζωκόν λεύκωμα, δέον νὰ μήν εἶναι κατώτερον τῶν 2—3 γραμμαρίων κατὰ κιλὸν βάρους. Οἱ διδατάνθρακες δέον νὰ ἀποτελοῦν τὰ 35—40% καὶ τὸ ὑπόλοιπον τὰ λίπη.

4) Ἄνοργανα συστατικὰ καὶ ἡλεκτρολῦται.

Ἐκ τῶν ἀνοργάνων συστατικῶν τῆς τροφῆς πολλὰ εἶναι βασικῆς σπουδαιότητος.

Τὸ παιδί ἔχει ἀνάγκην 12 περίπου μετάλλων εἰς τὴν δέουσαν ἀναλογίαν πρὸς αἰκοδόμησιν τῶν ιστῶν του. Κατὰ τὴν γέννησιν τὸ βάρος τῶν μετάλλων ἀποτελεῖ τὰ 3% τοῦ διλεικοῦ βάρους τοῦ σώματος. Μετὰ ταῦτα ἡ ἀναλογία αὖθίνει σταθερώς δύστε ἐπὶ ἐνηλίκου τὰ 4,5% τοῦ βάρους νὰ ἀποτελοῦνται ἐκ μεταλλικῆς τέφρας.

Ἄναφέρομεν τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἀνοργάνων συστατικῶν τὰ ὄποια δέον νὰ περιέχωνται εἰς τὴν διαιτοφήν.

Τὸ γάλα τοῦ ἡνωμένον μετὰ τοῦ χλωρίου, ὡς διτταγθρακικὸν γάτριον, ὡς φωτοφορικὸν γάτριον καὶ δεσμευόμενον ὑπὸ πολλῶν λευκωμάτων ἀποτελεῖ βασικὸν στοιχεῖον διὰ τὴν ζωήν. Δέν γεννᾶται ζήτημα ἐλλειψεως νατρίου διὰ τὸ παιδί ἐφ' δύσον τοῦτο διατρέφεται ὑπὸ συνήθεις συνθήκας. Εἰς τὸν ἄρτον, τὰ λαχανικά, τὸ κρέας κ.λ.π. ὑπάρχει ἵκανη ποσότης νατρίου ὥστε πρακτικῶς ἀνεπάρκεια νατρίου νὰ μήν παρατηρῆται ἐπὶ φυσιολογικοῦ παιδιοῦ.

Ἐπὶ παιθολογικῶν καταστάσεων ἔνθα ἔχομεν ἀθρόαν ἀποστολὴν νατρίου (π. χ. Σί^η ἐμέτων, διαρροιῶν κ.λ.π.) προκύπτουν διαταραχαὶ αἰτίες δύσουν τὴν εύκαιριαν νὰ ἔκτιμηθῇ ἡ φυσιολογικὴ χρησιμότης του.

Τὸ κάλιον εἶναι τὸ μέταλλον τὸ ὄποιον εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν φυσιολογικὴν σύνθεσιν τοῦ ἐγδοκυτταρίου ὑγροῦ. Ἐν ἀγτιθέσει πρὸς τὸ νάτριον τὸ κάλιον εδρίσκεται ἐντὸς τῶν κυττάρων. Τὸ κάλιον ἐκτὸς τῶν ἀλλων ἐπηρεάζει τὴν διεγερσιμότητα τοῦ καρδιακοῦ μυός, τῶν γραμμωτῶν μυῶν, τοῦ νευρικοῦ συστήματος κ.λ.π. Τὸ κάλιον ὃς καὶ τὸ νάτριον περιέχεται εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν συγκίθιστων λαχμανομένων τροφῶν δύστε περιπτωσίς ἀνεπάρκειας δὲν ὑφίσταται πρακτικῶς.

Τό ασθέτιον γ είναι τό στοιχείον τό όποιον περιέχεται εις τήν μεγαλυτέρων αναλογίαν έξι δύλων τῶν δύλων μετάλλων. Τό 99% τού ἐν τῷ σώματι ἀσθεστίου περιέχεται ὑπὸ ἀδρανῆ μορφὴν καὶ σχηματίζει τό στήριγμα τῶν δυτῶν ἡγωμένων μετά φωσφόρου καὶ ἀνθρακικοῦ μορίου. Τό ὑπόλοιπον περιέχεται εις τό αἷμα, κατὰ τό ἡμισυ ἰονισμένον καὶ κατὰ τόστερον ἡμισυ ἡγωμένον μετά τῶν λευκωμάτων τοῦ αἵματος. Τό ἀδρανὲς ἀσθεστίου τῶν δυτῶν καὶ δύλων είναι δυνατόν νὰ ἀπελευθερωθῇ καὶ νὰ εἰσέλθῃ ὡς δραστικὸν ἰονισμένον εις τήν κυκλοφορίαν ὑπὸ τήν ἐπίδρασιν τῆς ὄρμόνης τοῦ παραθυρεούσθου ἀδένος. Ἡ φυσιολογικὴ χρησιμότης τοῦ ἀσθεστίου είναι μεγίστη. Χρησιμεύει διὰ τὸ σχηματισμὸν τοῦ σκελετοῦ καὶ τῶν δύλων, ρυθμίζει τήν συστατικότητα καὶ διεγερτικότητα τοῦ μυϊκοῦ καὶ νευρικοῦ συστήματος, είναι ἀπαραίτητον στοιχείον διὰ τήν πήξην τοῦ αἵματος.

Τό ἀσθεστίου ἀπορροφᾶται εὐκόλως ὡς διαλυτὸν ἀσθεστίου ἐκ τοῦ ἐντέρου. Ὁ βαθύτερος ἀπορροφήσεως τοῦ ἔξαρτηται ἐκ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ἐντερικοῦ περιεχομένου, ἐκ τῆς ἀναλογίας τοῦ μὲ τὸν φωσφόρον τέλος δὲ ἐκ τῆς παρουσίας τῆς Βιταμίνης D. Ὁ παραθυρεούσθης ἀδήνη ἐλέγχει τήν ἀνταλλαγὴν τοῦ ἀσθεστίου καὶ δή τέσσον τήν ἐναπόθεσίν του εις τὰ δυτά δύον καὶ τήν ἀπέκκρισίν του διὰ τῶν οὔρων.

Ἡ ποσότης τοῦ ἀσθεστίου τό όποιον ἀπαιτεῖται ὅπως λαμβάνεται διὰ τῶν τροφῶν ἀνέρχεται εις 1 γραμμάριον ἡμερησίως.

Ως τό ἀσθεστίου οὕτω καὶ δ φωσφόρος εὐρίσκεται διανεμημένος εις τὸ σῶμα ὑπὸ μορφὴν ἀνοργάνου φωσφόρου εις δυτά. Ὁ φωσφόρος παίζει σπουδαῖον ρόλον εις πλείστας φυσιολογικὰς λειτουργίας. Ἐν πρώτοις είναι βασικὸν στοιχείον τῶν δυτῶν, τῶν μυϊκῶν καὶ τοῦ νευρικοῦ ἴστοῦ. Είναι ἀπαραίτητος διὰ τήν ἀπορρόφησίν τῶν ὑδατωθράκων, διὰ τήν μυϊκὴν λειτουργίαν, τήν δεξοθεσικὴν ἵσορροπίαν τοῦ αἵματος, καὶ τέλος ὑπὸ τήν μορφὴν τῆς κεφαλίγης χρησιμεύει ὡς πρώτη ὅλη διὰ τήν σύνθεσιν τῆς διὰ τήν πήξην τοῦ αἵματος ἀπαραίτητου θρομβίνης.

Τό χλωρίον είναι ἐπίσης βασικὸν στοιχείον πολλῶν ἴστων καὶ ὅγρων τοῦ σώματος. Μετά, τοῦ νατρίου σχηματίζει τό χλωριούχον νάτριον, τό κοινὸν ἀλας, ἀπαραίτητον συστατικὸν τοῦ αἵματος καὶ τῶν πλείστων ἴστων. Μετά τοῦ ὑδρογόργου σχηματίζει τό ὑδροχλωρικὸν δέκ τοῦ γαστρικοῦ ὅγροῦ ἀπαραίτητον διὰ τήν πέψιν.

Τό θεῖον είναι ἡγωμένον μετά τῶν λευκωμάτων. "Ολα σχεδόν τὰ λευκώματα περιέχουν θεῖον. Εὑρίσκεται ἐπίσης εις τήν μελαχίνη, τοὺς ἴστοδες τοῦ δρυθαλμοῦ τῶν νευρικῶν ἴστων, είναι συστατικὸν πολλῶν ἐνζύμων, τῆς ινσουλίνης κ.λ.π.

Τό διὰ τῶν τροφῶν λαριθυνόμεγον θεῖον εἰσέρχεται κυρίως διὰ τῶν λευκωμάτων καὶ τῶν ἀμινούζεων. Τό θειούσχα ἀμινούζεα ἀπεδείχθη διὰ είναι ἀπαραίτητα διὰ τήν ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν.

Ο σίδηρος καίτοι εὐρίσκεται εις πολὺ μικρὸν ποσότητα (περὶ τὰ 3 γραμμάρια ἐπὶ ἑντάλπιον) ἔχει σπουδαιοτάτην φυσιολογικὴν ἀποστολήν. Είναι τό θειελαδός συστατικὸν τῆς αἱμοσφαιρίνης. Ὁ σίδηρος ἐναπόθηκενεται εις τό διάλυμα καὶ τήν σπλήγνα ἔξι αὐτῶν δὲ λαμβάνεται διὰ πρώτη ὅλη ὑπὸ τοῦ μελοῦ τῶν δυτῶν διὰ τήν σύνθεσιν τῆς αἱμοσφαιρίνης τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων. Είναι εύνόδητον διτι, ἐφ'

Έσον ή αίμοσφαιρίνη είναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ὄξυγόνου καὶ τὴν ἀναπνοήν, ή φυσιολογικὴ ἀξία τοῦ σιδήρου είναι μεγίστη.

Τὰ παιδιά ἔχουν ἀνάγκην μεγαλυτέρας ποσότητος σιδήρου διότι: τὸ αἷμοποιητικὸν σύστημα ἀναπτύσσεται ταχέως. Ή πολύτιμος αὕτη πρώτη ὅλη τοῦ αἵματος εὑρίσκεται εἰς πληθύραν τροφῶν, ὡς τὸ κρέας, τὰ ψύρτα, σπριτα κ.λ.π. Παρὰ ταῦτα πολλάκις ἐπιβάλλεται: η συμπληρωματικὴ χορήγησις σιδήρου τόσον εἰς τὰ βρέφη δύον καὶ τὰ παιδιά τὰ ὅποια ἀναπτύσσουν σιδηροπενετὲς ἀναψιμίας.

Τέλος τὸ ι ὥδιον είναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν σύνθετιν τῆς ὄρμόνης τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος, τῆς θυροείνης, διὰ τοῦτο παῖς εἰς σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὅλης κυρίως δὲ εἰς τὰς καύσεις αἴτινες ρυθμίζονται ὑπὸ τῆς ὄρμόνης ταῦτης.

"Ἐλλειψίς ιωδίου προκαλεῖ διέγκωσιν τοῦ θυρεοειδοῦς, τὴν καλουμένην βρογχοκήλην μὲν πολειτουργίαν καὶ ἀποτέλεσμα πολλὰς διαταραχὰς τῆς ἀναπτύξεως.

"Άλλα μέταλλα σπανιότερα είναι: τὸ φύσιον συστατικὸν τῶν ὁδόντων, ὁ χαλκὸς στοιχείον φυσιολογικῆς αἱμοποίησις, ὁ φευδάργυρος, τὸ μαργάνιον κ.λ.π.

5) Α: Β: τα μήνα.

Πολλὰ είναι γνωστὰ καὶ ἔχουν γραφῆ περὶ τῶν βιταμινῶν. Γ' πενθυμίζομεν μόνον γενικὰ χαρακτηριστικὰ τούτων.

Είναι οὐσίαι αἴτινες είναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ. Ή Βιταμίνη Α είναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν κανονικὴν διάπλασιν τῶν ἐπιθηλίων καὶ τὴν ἀντίστασιν τῶν ιστῶν ἔναντι μολύνσεων, ή Ε καθὼς ἐλέχθη είναι ή βιταμίνη ήτις ρυθμίζει τὴν ἀπορρόφησιν καὶ ἐναπόθεσιν τοῦ ἀσθετίου, ή Ζ είναι ἀντιαιμορραγιακὴ καὶ τέλος αἱ βιταμίναι τοῦ συμπλέγματος Β είναι μεγάλης σημασίας διὰ πληθύραν φυσιολογικῶν λειτουργιῶν.

"Ἐλλειψίς τῶν βιταμινῶν ἐκ τῆς διατροφῆς προκαλεῖ σειρὰν παθολογικῶν καταστάσεων καὶ διαταραχὰς τῆς ὄμαλῆς ἀναπτύξεως τῶν παιδιῶν.

Διὰ ταῦτα η συμπληρωματικὴ χορήγησις βιταμινούχων σκευασμάτων πάντοτε ὀφελεῖ. Παιδί τὸ δόποιον διατρέφεται κανονικῶς καὶ λαμβάνει: ὅλα τὰ εἶδη τῶν σιτίων μικράν πιθανήτα παρουσιάζει δὲ ἀδιταμίνωσιν. Ἔγιστε ὅμως ἔχομεν ηρᾶημένας ἀπατήσεις τοῦ ὄργανισμοῦ δι᾽ ὠρισμένας βιταμίνας διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται ή συμπληρωματικὴ χορήγησίς των.

Κλείοντες τὸ παρὸν δυνάμεθα μετὰ πεποιθήσεως νὰ ἀποφανθῶμεν δτὶ ἐπιβάλλεται ίδιαιτέρα μέριμνα διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ παιδιοῦ.

Τὸ γεγονός δτὶ δημηρινὸς Ἐλληρόπαις ὑποστιζεται δὲν είναι εύσοιων στοιχεῖον διὰ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας.

Τὸ σχολεῖον είναι πηγὴ διαφωτίσεως καὶ μερικῆς διορθώσεως τοῦ κακοῦ.

Η γενίκευσις καὶ μονιμοποίησις τῶν μαθητικῶν συσστάσιων θὰ λάθη θέσιν ἔθνοσωτηρίου διὰ τὴν καθιέρωσιν καὶ ἐμπέδωσιν τοῦ δόποιον οὐδεμίᾳ θυσία διπλολογίζεται, οὐδεὶς δισταγμὸς δικαιολογεῖται. Πᾶσα ἀντίδρασις είναι ἀδικαιολόγητος καὶ ἐγκληματική. Οἱ ἀγόνων διὰ τὴν μονιμοποίησιν τῶν μαθητικῶν συσστάσιων θὰ πρέπει νὰ τύχῃ τῆς συμπαραστάσεως τόσον τῶν ἀτόμων έσον καὶ τοῦ Κράτους, διότι είναι ἀγόνων διὰ τὴν ἐπιβίωσιν καὶ τὴν ἀλκήν τῆς Ἐλληνικῆς φυλῆς.

Τέλος δεῖται στοιχεῖον διαφωτίσεως της φυλῆς

γνωσταν δέ ποινειαν διαστολαν επειδη ... φυλης.

Ψηφιστοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΟΥ ΔΙΑ ΤΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΝ *

'Υπό M. DAVID, Γεν. Επιθεωρητοῦ
'Υπονομείου Παιδείας τῆς Γαλλίας

Ἐάν ἔξέλεξα ώς θέμα, τὸ παιχνίδι τοῦ παιδιοῦ, νομίζω ὅτι εἶναι σύμφωνον μὲν τὰς ἀπόψεις καὶ ἐπιδιώξεις μας, ἵνα ἐλκύσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν γονέων καὶ τῶν παιδαγωγῶν σὲ μιὰ ἐκδήλωσι παιδική ποὺ οἱ ἐνήλικοι ἀντικρύζουν εἴτε μὲ περιφρόνησι, εἴτε μὲ ἀδιαφορία, εἴτε μὲ μιὰ τρυφερή συμπάθεια, ἀλλὰ πολὺ σπανίως στὰ σοβαρά. Καὶ καθὼς ἔλεγε ἔνα κοριτσάκι : «Παιζω μὲ τῇ μαμὰ ἀλλὰ μαζί τῆς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κανεὶς σοβαρός». Συμβαίνει ἔτσι οὕτως ὅταν σὲ μιὰ ὑπόθεσι ἡ σὲ μιὰ σύνομηλία σοβαρά, τὰ δύο πρόσωπα ποὺ συζητοῦν—ἔστω καὶ ἀνὴρ συζητησίς εἶναι ζωηρὰ—εὑρίσκονται εἰς τὸ αὐτὸν ἐπίπεδον καὶ ἀποδίδουν εἰς τις τοιαύτες καὶ λέξεις ἥπῃ τὴν ιδίαν ἔννοιαν, τοιλάχιστον τὴν ιδίαν σαφήνειαν. Σὲ μιὰ πολιτικὴ συζητησίς ὅπου οἱ δύο συζητηταὶ—ἀντιθέτων ιδεῶν καὶ αἰσθημάτων—εἶναι ἔτοιμοι νὰ κυπριθοῦν, ὑπάρχει δημος μία ταυτότης στάσεως ἐὰν δὲν εἶναι καὶ δὲν ἀλλος εἶναι σοβαροί. «Αν ἔνα ἀπ’ τὰ δύο πρόσωπα εἰρωγεύεται ἡ υποστηρίζει χάριν διατεκάσεως τὸ παράδοξον, δὲν ἀλλος καὶ ἐὰν βάλῃ δῆλη τον τὴν πίστη στὰ ἐπιχειρήματά του, δὲν θὰ μπρέσῃ νὰ συζητήσῃ ἀλλὰ θὰ αἰσθανθῇ ταπεινωμένος καὶ λυπημένος. Θὰ ιστησῃ ἔχαγκικὰ τὸ συγαίσθημα τῆς μονώσεως. Ἐφαντάζετο ὅτι είχε ἔναν σύντροφο καὶ δὲν είχε ἀπέναντί του παρὰ ἔνα φάσμα τοῦ ὁποίου ἡ εἰρωνία ἐξηφάνισε τὴν ὅλην. Ο φιλόσοφος "Αλαιν γράφει "Θυμαὶ μὲν ἔναν ἀδιάκριτο πατέρα δὲ ὁποῖος γῆθεις νὰ παιζῇ μολυδένιους στρατιῶτες μαζὶ μὲ μᾶς τὰ παιδιά. "Εδέπετα καθαρὰ πώς δὲν καταλάβαινε τίποτε, τὸ παιδί του είχε πιὸ ἐπιδεξιότητα καὶ τοὺς ἔρριγκες δῆλους. Οι μεγάλοι δὲν πρέπει ποτὲ νὰ παιζοῦν μὲ τὰ παιδιά... ». Τὸ παιδί είχε πιὸ ἐπιδεξιότητα, γιατὶ πατέρας καὶ παιδί δὲν ἦσαν εἰς τὸ αὐτὸν ἐπίπεδον. Ιδία περίπτωσις ὅπως καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν συζητησίαν ποὺ ἀναφέραμε. Τὸ παιχνίδι δὲν μπορεῖ νὰ υπάρξῃ παρὰ μὲ καλήν πίστιν ἐκ μέρους τῶν παικτῶν. Ἀλλὰ τί εἶναι παιχνίδι;

Ἡ πρόθεσίς μου δὲν εἶναι νὰ θίξω δλα τὰ θέματα ποὺ ἀφοροῦν τὸ παιχνίδι. Δύναται νὰ μιλήσῃ κανεὶς διὰ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ παρουσιάζει τὸ παιχνίδι ὅσον διαφορὰ τῆς σωματικῆς διάπλασι, τὴν κοινωνική ἡ γήθική τοῦ παιδιοῦ. Λαμβάνοντες δὲ ὑπὸ δήλων τὰ διάφορα κέντρα ἐνδιαφέροντος, θὰ ητο δύνατον νὰ γίνη ἔνας κατάλογος παιχνιδιῶν. "Αλλα θέματα σχετικὰ μὲ τὸ παιχνίδι ἀξίζουν ἐπίσης προσοχῆς... "Αλλὰ θέλω νὰ περιορίσω τὸ θέμα μου. Θὰ κάνουμε μόνο μιὰ δηλητή φυσολογική μελέτη τοῦ παιχνιδιοῦ... Θὰ προσπαθήσουμε νὰ δοῦμε ποιὸ εἶναι τὸ ἐσω-

* Έκ τοῦ γαλλικοῦ περιοδικοῦ «Revue Française d' Hygiène et Médecine Scolaire et Universitaire», τεῦχος 4 ἔτους 1954, κατὰ μετάφρασιν Κας Μαΐρης Λιάπη.

τερικό συγαίσθημα τοῦ παιδιοῦ ὅταν παιζῃ καὶ προλέγομεν ἀπὸ τώρα ὅτι θὰ μεταχειριστοῦμες αὐτὴν τὴν ἰδία λέξι «παιχνίδι» εἴτε πρόκειται γιὰ παιχνίδι δραδικὸ εἶτε γι' αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸ παιχνίδι ὅπου τὸ παιδί εἶγαι δὲ ἴδιος παικτης καὶ θεατής. Τὸ παιχνίδι εἶγαι ἀπὸ τῆς κύριες ἀπασχολήσεις τοῦ παιδιοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν δίδει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἔνα δὲ ἀπὸ τὰ πλέον φλέγοντα προβλήματα τῆς ψυχοπαιδαγωγικῆς εἶγαι: ἵσως νὰ ἐξιχνιάσῃ αὐτὸ τὸ ἥμιφως ποὺ περιβάλλει τὴν λέξιν «παιχνίδι».

Τὰ παιδιά ὅταν εἰς τὸ διάλειμμα πηδοῦν καὶ φωνάζουν εἰς τὴν αὐλήν τοῦ σχολείου χαλαρώνουν τὸ πνεῦμα καὶ τοὺς μῆς των, ἀλλὰ δὲν παιζουν καὶ η ἀπόδειξις εἶγαι δτι μετὰ ἀπὸ μερικὰ λεπτὰ αὐτῆς τῆς χαλαρώσεως πνευματικῆς καὶ σωματικῆς, συναθροίζονται εἰς ὄρμαδας καὶ ρυθμοῦται: «τι θὰ παιξούμε;». Πρόγραμμα, τὸ παιχνίδι, ἔστω καὶ στὰ πιὸ μικρὰ παιδιά, εἶγαι μία ἀπασχόλησις μὲ κανόνες, η ὁποία προϋποθέτει ἀπὸ αὐτὸν η ἀπὸ αὐτούς ποὺ τὴν ἀναλαμβάνουν η ποὺ συμμετέχουν, ὡρισμένες ἀνάγκες καὶ τένει πρὸς ὡρισμένους σκοπούς ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ η ἱκανοποίησις αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν. Δυνατὸν νὰ πρόκειται περὶ ἀναγκῶν πνευματικῶν, συναίσθηματικῶν η σεξουαλικῶν καὶ τὰ παιχνίδια τὰ ὁποῖα θὰ τείγουν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν, μποροῦν νὰ ἔχουν τὶς πλέον διάφορες ἐκδηλώσεις, ἀλλ' η ἔννοια τῶν παιχνιδιῶν καὶ η φύσις τῶν σκοπῶν θὰ εἶναι πάγιτο αἱ ἰδίαι. Τὸ ἥμιφω παιχνίδι καὶ τὸ σχεδὸν ἀφωνο τῶν φρονίμων παιδιῶν τῶν ἀποτραβηγμένων σὲ ἔνα δωμάτιον μπορεῖ νὰ εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ὅσο καὶ τὸ ζωγρό παιχνίδι τῶν ἀγοριών ποὺ τρέχουν στὸ λειθάρι η στήρι αὐλὴ τοῦ σχολείου.

«Ἄσ πάρουμε μερικὰ παραδείγματα παιχνιδιῶν χωρὶς φυσικὰ νὰ κάνουμε ἀπαριθμησι η ταξινόμησι αὐτῶν.

Ἐγα παιδὶ 3 η 4 ἑτῶν παιζει μ' ἔνα η πολλὰ αὐτοκινητάκια τὰ ὁποῖα εἶγαι συχνά η τελεία ἀπομίμησις τῶν αὐτοκινήτων ποὺ τὸ παιδὶ ἥδη γνωρίζει καὶ βλέπει. Εἶγαι παιχνίδι καὶ σχι ἀπασχόλησης ἀκατάστατη ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δτι τὸ μικρὸ παιδὶ κάνει κινήσεις τεινούσας πρὸς ἔνα σκοπὸν ποὺ τὸ ἥδιο ἔχει καθορίσει. Πρόγραμμα εἶγαι μέσα σ' αὐτοκίνητο, ποὺ ὠθεῖ μὲ τὸ δάκτυλο, εἰσέρχεται εἰς τὸ γκαράζ η ἔξέρχεται, περνᾶ κάτω ἀπ' τὴν γέφυρα (μιὰ καρέλλα) η ἀκολουθεῖ ἔνα ἐπινίδυνο δρόμο (τὸ χέρι μαζὶ πολυθρόνας). Η ἀπασχόλησις του εἶναι σωματικὴ μὲ περισσότερο πνευματικὴ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δτι τὸ παιχνίδι ἔγκειται κατὰ πρῶτον εἰς μίαν μεταφορὰν, — μεταφορὰ τοῦ τοπείου ποὺ δὲν εἶναι πλέον ἔνα δωμάτιο ἀλλὰ μιὰ ἔξοχή, μεταφορὰ τοῦ αὐτικειμένου ποὺ δὲν εἶγαι πλέον ἔνα παιχνίδι: χωρὶς δέξια ἀλλὰ ἔνα πραγματικὸ αὐτοκίνητο μὲ δύναμι καὶ ταχύτητες καὶ τέλος μεταφορὰ τοῦ προσώπου ποὺ δὲν εἶγαι πλέον ἔνα παιδὶ ἀλλὰ ἔνας ἀληθινὸς αὐτοκινητιστής προσικισμένος μὲ διὰ τὰ προσόντα ποὺ χρειάζονται γιὰ τὴν κατοχὴ μιᾶς τέτοιας μηχανῆς. Απασχόλησις η ὁποία ἔγκειται εἰς τὴν συνεχὴ δημιουργίαν ἐνὸς κόσμου διαφορετικοῦ τοῦ κόσμου τοῦ κατωκημένου ἀπὸ τὸ παιδὶ καὶ δὲποτοῖς δίδει τὴν ἐντύπωσι τοῦ πραγματικοῦ ἐφ' ὅσου η δημιουργία εἰναι συνεχής. Μία ἀπόντια τῆς φαντασίας, μία διακοπὴ τοῦ παιχνιδιοῦ προκαλούμε-

νη ἀπὸ τρίτον : καὶ τὸ σύμπαν γκρεμίζεται. Νὰ διακόψῃ κανεὶς ἀπότομα τὸ παιχνίδιον ἐνδέ παιδιοῦ εἶναι τόσο σκληρὸ δόσο νὰ τὸ ξυπνήσῃ ἀπότομα ἔναν ἀπὸ βαθὺ ύπνο. Τοῦ στεροῦν ἔσχαρικὰ ὅλες τις χαρὲς ποὺ εἶχε δημιουργήσει, ἔπειτα τὸ κάνονυ νὰ περάσῃ χωρὶς ἐνδιάμεσο ἀπὸ ἔνα κόσμο δικό του ποὺ κυδερνᾶται ἀπὸ ὠρισμένους νόμους, τὸ ἔναν κόσμο τελείων διαφορετικό. Κατὰ συγέπειαν, δὲγ πρέπει νὰ λέμε ὅτι οἱ κρίσεις δακρύων η οἱ μεγάλες λύπες ἐνδέ παιδιοῦ εἶναι ἐνδειξεῖς δυστροπίας, καὶ ἐντελῶς δυσανάλογες μὲ τις αἰτίες ποὺ τις προκαλοῦν. Έὰν τὸ παιδί δὲγ αἰσθάνεται ἐπὶ μακρόν, αἰσθάνεται ὄμις πολὺ ἔντονα. Τὸ παιδί ὑποφέρει νὲ ἀποσπάται ἀπὸ ἔναν κόσμο ποὺ θήθελε νὰ θεωρῇ πραγματικό, ἀγανακτεῖ νὰ μὴν τὸ πέρονυ στὰ σοδαρὰ οἱ μεγάλοι. Ἐν συντομίᾳ γίνεται ἔξω φρεγών **ταγ** τὸ βάζουν στὴ θέση καὶ πάλι τοῦ παιδιοῦ.

"Ας πάρωμε τώρα παραδείγματα παιδιῶν μεγαλύτερων. Τὰ διάφορα παιχνίδια τῆς κοίκιλας ἔχουν ὡς κύριον ἐνδιαφέρον νὲ ἀντικαταστήσουν μιὰ προσωπικότητα μὲ μιὰ ἀλλη. Τὸ κοριτσάκι γίνεται η μαμά, η κυρία τοῦ σπιτιοῦ, η δασκάλα. Τὸ παιδί μπορεῖ νὰ παιζῇ μόνο καὶ νὰ εὐχαριστεῖται μὲ τὴν συντροφιὰ τῶν φαντασμάτων ποὺ ἔπλουσε νὴ φαντασίας του. Τὰ παιχνίδια τὰ ποὺ ζωηρὰ καὶ βίαια ποὺ παιζουν τὸ ἀγρότικα στήν αὐλὴ τοῦ σχολείου εἶναι η ἀναπαράστασις σκηνῶν ποὺ οἱ παικτες θεωροῦν ἀληθινές (π. χ. κλέφτες καὶ χωροφύλακες κλπ.) η μιὰ μεταφράσις αὐτῶν τῶν σκηνῶν δηποὺ η γίνηκα ἀνταμείδη τὸν πιὸ δυνατό, τὸν πιὸ εὐκίνητο, τὸν πιὸ ἔξυπνο η πιὸ πονηρό. Αὐτὴ η τάσις ποὺ ἔχουν τὰ παιδιά η οἱ γεαροὶ νὰ δημιουργοῦν ἔναν κόσμο δύνανται ἀκριβῶς νὰ ἐπιδείξουν τις ίκανοτήτες ποὺ χαρακτηρίζουν τοὺς ἑνηλίκους τοὺς δύπολους θαυμάζουν, δὲν διέφυγε ἀσφαλῶς τὴν προσοχὴ τῶν συγγραφέων. Ἰδού ἔνα ἀπόσπασμα τοῦ Z. Ρομαίν : "Ἐνας μικρὸς Παρισινὸς σπρώχνει τὸ στεφάνι του στοὺς δρόμους τοῦ Παρισιοῦ. Ο Λούης φαντάζεται πώς εἰσέρχεται γιὰ μιὰ στιγμὴ ο ἔνα γάρι : «Αφήνει τὸ στεφάνι του ἀπ' ἔξω δικούμπισμένο στὸν τοίχο. Κρατᾷ τὸ ξύλο του στὸ χέρι ὅπως κρατᾶν τὸ μαστίγιο... Τὸ ταχυδρομεῖο ἔκαναφεύγει. Ἐδῶ ἀρχίζει ὁ δρόμος ποὺ ἀνηφορίζει γιὰ τὸ βουνό, ποὺ δῆγγει στὸ μονοπάτι τὸ ἀποκλεισμένο ἀπ' τὰ χιόνια... Ἡ ἀποστολὴ τώρα ἔγκειται εἰς τὸ νὰ φθάσῃ ἐκεῖ ἐπάνω πρὶν νὰ νυκτώσῃ».

"Ασφαλῶς μαντεύσατε δτὶ τὸ «μονοπάτι τὸ ἀποκλεισμένο ἀπ' τὰ χιόνια» βρετανεται στὴ Μονμάρτη. Τώρα θὰ σᾶς ἀναφέρω ἔνα δράσιο ἀπόσπασμα ἀπὸ ἔνα μιθιστόρημα τοῦ Κυρίου Χάρισον «Βικτώρια» τὸ δύπολον πρὸ 20ετίας ἐπῆρε τὸ βραβεῖον Νόμπελ : "Ἐνα φηλὸ παιδί 14 ἑτῶν, δ γυνὸς τοῦ μυλωνά, ἐπεφορτίσθη νὰ δέδηγησῃ μὲ τὴν βάρκα τὰ παιδιά τοῦ πυργοδεσπότη, μεταξὺ τῶν ἐποίων καὶ ἔνα κοριτσάκι 10 ἑτῶν : τὴ Βικτώρια. "Οταν ἔφθασαν στὸ νησί, τὰ παιδιά τοῦ πυργοδεσπότη πήραν ἀπ' τὴ βάρκα γιὰ νὰ πάνε νὰ διασκεδάσουν. Τὸ παιδί τοῦ μυλωνά θήθελε πολὺ νὰ πάγι μαζὶ τους, ἀλλὰ τοῦ δίνουν νὰ ἐννοήσῃ δτὶ πρέπει νὰ μείνῃ πίσω. Τὸ παιδί δὲν ειροπολεῖ : δταν θὰ μεγαλώσῃ θ' ἀγοράσῃ μιὰ γήσο καὶ θ' ἀπαγορεύσῃ τὴν ἀπόβασι θὰ ἔχῃ ἔνα κανόνι νὰ προστατεύῃ τὰ νῦτα του. «Τψηλότατε, θὰ δέχωνται νὰ τοῦ ἀναγγέλλουν οἱ σκλάδοι, ἔνα πλοίο ναυάγησε, πλησιάζει τοὺς δύφλους, οἱ ἄνθρωποι θὰ χαθοῦν. — "Ας χαθοῦν, δπαντᾶ. — Τψηλότατε φωνάζουν βοήθεια, μπα-

φούμε ακόμα νὰ τοὺς σώσουμε, εἶναι καὶ μία γυναικα στὰ διάλευκα μαζί τους». Μὲ μὰ βροντώδη φωνὴ δίδει διαταγὴ «σώστε τους». Ξαναδέπει τὰ παιδιά του πυργο-
έσποτη μετά ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Η Βικτώρια πέφτει στὰ πόδια του εὐχαριστώντας
τον γιὰ τὴν σωτηρίαν τους. «Παρακαλῶ μὴ μὲ εὐχαριστήστε, ἀπαγάπα, ητο καθήκον
μου, πηγαίνετε ἐλεύθερα ὅπου σᾶς ἀρέσει στὸ βασίλειο μου». Καὶ τοὺς ἀνοίγει τὶς
πόρτες του πύργου καὶ τοὺς σερδίρει νὰ φάνε σὲ πιάτα χρυσά, καὶ 300 μαῦροι
σκύλαδοι τραγουδοῦν καὶ χορεύουν ὅλη τὴν νύκτα. Μὰ ὅταν τὰ παιδιά του πυργοδε-
σπότη θέλουν νὰ φύγουν η Βικτώρια δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀφήσῃ, πέφτει στὰ πόδια
του κλαίγοντας γιατὶ τὸν ἀγαπᾶ. «Ἄσ μείνω ἔδω μὴ μὲ διώχνετε Γύγλότατε, κάν-
τε με μιὰ σκλάδα σας...».

Ἐτσι βλέπουμε ὅτι τὸ παιχνίδι εἶναι μιὰ ἀπασχόλησις πολυτελείας η ὅποια
τίσσο στὰ μικρὰ παιδιά τῶν 3 ἑτῶν ὅσο καὶ στὰ μεγάλα τῶν 14 ἑτῶν ἀπασχολεῖ
συγχρόνως τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ὑπόκειται σὲ ὡρισμένους κανόνας λογικῆς
ἐπιβεβλημένους ἀπὸ ἐμῆς τοὺς ἴδιους η ἀπὸ τὴν συγαναστροφὴ τῶν ἄλλων, ἀποβλέ-
πει δὲ εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς πραγματικότητος τῶν ἄλλων, ἀποβλέ-
ψῃ ἢ ἐνὸς πρακτικοῦ σκοποῦ: Τὴν ικανοποίησιν μιᾶς ἐπι-
θυμίας.

Αλλὰ γιὰ ποιὰ ἐπιθυμία συγκεκριμένως πρόκειται;

Ο δόκτωρ "Αγτελ, μαθητής αἱρετικὸς τοῦ Φρόνυτ, γράφει: «Καθ' ὅλο τὸ διάστη-
μα τῆς ἀναπτύξεώς του, τὸ παιδί κατέχεται ἀπὸ ἕνα συναίσθημα κατωτερότητος
ἢ τῆς συγαναστροφῆς μὲ τοὺς γονεῖς του καὶ μὲ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο. Τὸ μέλλον, γι'
αὐτό, εἶναι ὁ τόπος ποὺ θὰ τοῦ φέρῃ ὅλες τὶς ἐπιθυμητές δυνατότητες.... Διὰ νὰ
ὑψωθῇ εἰς τὴν σειρὰ του παντοδυνάμου πατέρα, τὸ παιδί ἐγκαταλείπει μὲ βῆμα γορ-
γὸ καὶ θαρραλέο τὸ στερεὸ ἔδαφος τῆς πραγματικότητος καὶ βυθίζεται στὴν ὀνει-
ροπόλησι». Τὰ προγρούμενα παραδείγματα ἢ ὅτιδήποτε ἄλλα ὅμοια ποὺ θὰ ἐγνυ-
μηθῆτε ἐν ἀρθρονίᾳ δύνανται: νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν παρατήρησι τοῦ "Αντελ. Δέν
πρόκειται, εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Z. Ρομαίν, γιὰ ἕνα δρόμο στὸ Παρίσι, γιὰ τὸ στε-
φάνι: ἐνὸς μικροῦ ἀγοριοῦ ποὺ τρέχει, ἀλλὰ γιὰ ἕνα δρόμο βουνοῦ ποὺ ἀκολουθεῖ
ἀνάμεσα σὲ χίλιους κινδύνους ἔνας τολμηρὸς ἔξερευνητής. Ο μικρὸς μαθητής ὑψώ-
θη μὲ τὴν φαντασία ὅχι μόνον στὴ σειρὰ του ἐνήλικου ἀλλὰ ἐνὸς ἐκλεκτοῦ ἐνηλίκου
ὑπὸ τὴν ἔγγοναν ποὺ ἔνα παιδί τὸν συλλαμβάνει, δηλαδὴ ἐνήλικον δυνατὸ καὶ τολ-
μηρό.... Ο νεαρὸς μαθητής τοῦ Z. Ρομαίν βυθίστηκε στὰ δίκτυα τῆς φαντασίας
γιὰ νὰ ξαναποιήσῃ τὴν ἐσωτερική του ἐπιθυμία: τῆς ισχύος. — Εἰς τὸ παράδει-
γμα τοῦ Κνούτ Χάμισον τὸ ἀγοράκι: 14 ἑτῶν ὑποφέρει ἐπειδὴ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς προ-
κεκλημένους τοῦ πυργοδεσπότη, φίλους αὐτῆς ποὺ ἀγαπᾶ, τῆς Βικτώριας 10 ἑτῶν,
ὅς κατώτερος καὶ ὡς ὑπογρέτης....

Η προσδολὴ τοῦ εἶναι ἀκόμα πιὸ αἰσθητὴ διότι τοῦ γίνεται: ἐνώπιον αὐτῆς
ποὺ ἀγαπᾶ.... Οι δίσκοι τῆς ζυγαριᾶς ταράσσονται ἀπὸ τὴν προσδολή. Ο νεαρὸς
ξωτεριμένος αἰσθάνεται ἀτιμασμένος καὶ χαμένος. Η δινειροπόλησις ἐπαναφέρει
τὴν ισορροπίαν. "Ολ" αὐτὰ τὰ παιχνίδια τείγουν νὰ δώσουν στὸ παιδί ἔνα ρόλο που

ή κατωτερότης του τὸν ἀπαγορεύει. Άλλα μὲ ποιὸ μέσον η εἰς ποταν εὐκαιρίαν δι μηχανικόδες τοῦ παιχνιδοῦ ἀναφαίνεται;

Ως κινητήριον στοιχεῖον εἰς τὴν βάσιν τοῦ παιχνιδοῦ (καὶ ἐννοῶ μὲ τῇ λέξῃ παιχνίδι, τὸ ἑσωτερικὸ καὶ ἑξωτερικὸ παιχνίδι, τὸ παιχνίδι ἐνὸς μόνο παιδιοῦ η μιᾶς διμάδος παιδιών) ὑπάρχει ἔνα ἀντικείμενο, μιὰ εὐκαιρία, μιὰ ἐν αλλαγῇ. Τὸ ἀντικείμενο εἶναι τὸ παιχνίδι δηλ. ἔνα πράγμα ποὺ ἀπὸ τὸν ὅγκο καὶ σχῆμα του προσανατολίζει τὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ πρὸς μία πράξη η μία σκέψη καὶ ἀποκτᾷ στὴν φαντασία του μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ τὴν πραγματικήν. "Αν ἔνα πατίνι μπορεῖ νὰ εἶναι ἔνα τραίνο καὶ μιὰ καρέκλα ἀναποδογυρισμένη ἔνα πλοίο, εἶναι ὅτι τὸ ἀντικείμενο ἔχει σχηματικά το ποιοι η θηλαστικά ποιοι τὸ παιδί. Ή διάμετρος ποὺ τὸ παιδί συγχρατεῖ ἀπὸ τὸν ὅγκο καὶ τὸ σχῆμα τοῦ παιχνιδοῦ δὲν ὅμοιάζει μὲ αὐτὸ ποὺ φυσιολογικὰ βλέπει ἔνας ἐνήλικος, διότι τὸ παιδικὸ σχῆμα εἶναι διαγεγραμμένο γύρω ἀπὸ μερικὲς λεπτομέρειες ποὺ κάμουν ἐντύπωσι στὸ παιδί καὶ δηλαδὴ στὸν ἐνήλικον. Γι' αὐτὸ διάλογος σχετικὰ μὲ ώρισμένα παιχνίδια, ἐνὸς ἐνηλίκου καὶ ἐνὸς παιδιοῦ ἐνθυμιζούν συζήτησι τυφλῶν σχετικὴ μὲ χρώματα, διότι τὸ δραματικὸ δὲν εἶναι τὸ ίδιο. "Ισως πρέπει νὰ ἐπαναλάβουμε μαζὶ μὲ τοὺς φιλοσόφους ὅτι δικτυος τὸν παιδιοῦ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ δημιουργία τοῦ πνεύματος. Ἐπὶ τοῦ σχήματος ποὺ εἶναι καμωμένο τὸ ἀντικείμενο, η φαντασία τοῦ παιδιοῦ μπορεῖ νὰ κάνῃ δλες τὶς ποικιλίες ποὺ θέλει. Γι' αὐτὸ παρατηρεῖ κανεὶς ὅτι τὰ ποιὸ εὐτελῆ παιχνίδια, τὰ ποιὸ ἀπλά, τὰ ποιὸ πρωτόγονα, αὐτὰ ποὺ δημιουργοῦν λιγότερο πρὸς ἔνα παιχνίδι, ἔχουν συνήθως τὴν προτίμησι τῶν παιδιῶν. Τὸ ποιὸ ἀπλὸ σχῆμα ἀφήνει εἰς τὴν φαντασία μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν. "Αγάπητες πρόγκηψ 3 ἑτῶν, μέλλων βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, προτιμᾶτε μιὰ παληὰ κατσαρόλα καὶ μιὰ κουτάλα ξύλινη ἀπὸ τὰ πλέον πολυτελῆ παιχνίδια, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ οἱ πρίγκηπες εἶναι σὰν δλα τὰ παιδιά.

Αἱ ἀντιδράσεις τοῦ παιδιοῦ μπρὸς σ' ἔνα παιχνίδι εἶναι ἵδιες ὅπως σ' ἔνα κείμενο. Σὲ μιὰ δημορφη σελίδα τοῦ «Βιδίου τοῦ φίλου μου» διηγείται, ὅταν ητο 11-12 ἑτῶν τὰς ἐντυπώσεις ποὺ τοῦ προενάλεσε η ξερή περιγραφή τοῦ «De viris» η ἑποία περιέγραψε τὴν καταστροφὴ τῶν Ρωμαίων μετὰ τὴν μάχη τῶν Καννῶν. Τὸ δραματικὸ πλουσιότερο δέσι τὸ κείμενο φτωχότερο.

Τὸ παιχνίδι δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ χωρὶς ἀντικείμενο. Τὸ παράδειγμα ποὺ ἔφερε ἀπὸ τὸ μυθιστόργημα τοῦ Κνούτ Χάμιτον δείχγει πῶς ἔνα γεγονός, μιὰ εὐκαιρία δύναται νὰ θέσῃ εἰς κίνησην τὸν μηχανισμὸ τοῦ παιχνιδοῦ. "Ο Γκατέ ζλεγε «Η ποίησις εἶναι λύτρωσις». Σύμφωνος. Άλλα δὲν εἶναι φάρμακο γιὰ δλους. Ο φτωχοεργάτης ποὺ εἶναι γεμάτος στενοχώριες η πιέζεται ἀπὸ μεγάλες λύπες ή γυρέψῃ τὴν λύτρωσι στὴ μπουκάλα μὲ τὸ παρόν παρὰ στὴν ποίησι. Καὶ πάλι ἔτσι θηλαστική τὴν συμβούλη ἐνὸς ἀλλού ποιητοῦ. Γιὰ τὸ παιδί ἀντιθέτως, στὶς λύπες μικρές η μεγάλες ὑπάρχει δυνατότης λυτρώσεως στὸ παιδί. Δυνατῶν ἀλλως τε εἶναι αὐτὴ η λύτρωσις νὰ εἶναι προσωρινή, καὶ η ἀνάμνησις τῆς γκαράς η τῆς λύπης νὰ ὑποχωρήσουν στὴ μινήμη τοῦ παιδιοῦ γιὰ νὰ ἐπανεμφανισθοῦν μὲ ἄλλη μορφή. Γνωρίζετε ἀσφαλῶς τὶς βαθείες σκέψεις τοῦ Μπωντελαρ

πάνω σ' αὐτό τὸ θέμα : «Συχνὰ θαυμάζονται τὰ ἔργα τέχνης, ὅχι εἰς τὴν ὑλικὴν τους μορφὴν τὴν εὐκόλων ἐννοούμενην, οὔτε εἰς τὶς φωτεινὲς λεπογλυφικὲς πανέχες τους ἢ εἰς τὴν σαφῆ ἔννοιαν τοῦ θέματός των ἀλλὰ εἰς τὴν ψυχὴν ποὺ εἶναι προκινημένα, εἰς τὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ φέρουν, εἰς τὶς πνευματικές λάρματες ἢ σκότη ποὺ σκορποῦν εἰς τὰ ἔργα μας, αἰσθάνθηκα νὰ εἰσέρχεται ἐντός μου τὸ παιδικὸ δραματῶν δημιουργῶν των. Μή μικρὴ λύπη, μὰ μικρὴ χαρὰ τοῦ παιδιοῦ ἀμετρών μεγαλωμένη ἀπὸ μιὰ θαυμασία εὐαισθησία, γίνονται ἀργότερα εἰς τὸν ἄνδρα τὸν ἐνήλικον ἢ ἀρχὴν ἐνὸς ἔργου τέχνης».

Ἄλλη ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὲς τὶς στενοχώριες, τὶς ἀγωνίες ἢ τὶς συγκεκριμένες ἐπιθυμίες ποὺ νοιῶθει ἔνα ἀτομο καὶ εἰς τὶς ὁποιες ἀντιδρὰ ὅπως ὁ νεαρὸς ήρωας τοῦ Κάρδιτ Χάρμον μὲ τὸ ἐσωτερικὸ παυχίδι, ὑπάρχουν ὡρισμένες ὀριμές, ὡρισμένες προσδοκίες οἱ ὁποιες εἶναι κοινὲς σὲ όλα τὰ παιδιά τῆς αὐτῆς ηλικίας καὶ τὰ δυοῖς δὲν μποροῦν νὰ λάβουν παρὰ μιὰ ὀμαδικὴ ἀπάντησι καὶ ὅχι ἀτομική. Τότε εἶναι ἔνα εἶδος ἐν αλλαγῇ ἡ σημαντικότερη τοῦ θεραπευτικοῦ πεδίου τὸν δημιουργούμενο ἀπὸ τὸ παιχνίδι) παραδέχονται διτὶ δέν εἶναι πλέον αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀλλὰ κάτι ἀλλο. Θα ἦτο δυνατὸν γὰ εἴπη τὶς διτὶ ὅλα τὰ παιχνίδια τῶν παιδιῶν ἔχοντα κάποιον συμβολισμὸν. Τὸ παιχνίδι τὸ πιὸ κοινὸ τοῦ «χωροφύλακα καὶ τοῦ κλέψτη» δέν πρέπει νὰ θεωρεῖται ἀπλῶς μιὰ πρόσφατης διὰ τρέξιμο ἢ πάλη, ἀλλὰ κατὰ μέγιστον μέρος σὰν μιὰ τελετὴ μεταφορᾶς εἰς ἄλλην πραγματικότητα. Ὁμοίως διποὺ τὸ ἀνάγλυφα ποὺ κοσμοῦν τὴν θύρα τῆς Saint-Chapelle δὲν εἶναι κοσμήματα ἔργων τέχνης ἐμπνευσμένα ἀπὸ περιποτὴ τῆς Βίθου, ἀλλ᾽ ἀντιθέτως γιὰ τὸν πιστὸ τοῦ 13ου αἰώνος, εἶναι ἔνα μέσον νὰ μεταφερθῇ ἀπὸ ἔνα κόσμο οὐρανικού μέρους στὸν ὄντερεται. Αὕτη ἡ ἔξιδιανίκευσις τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸ παιδὶ διετυπώθη μὲ τρόπο πολὺ διατυπωτικὸ ἀπὸ τὸn Girandoux: «Παρὰ τὴν ἐπιτήρησι κατάφερα γ' ἀπομακρύνω ἀρκετά τὸ κρεβῆται μου ἀπὸ τὴ γνωνία του γιὰ νὰ κοιμηθῶ σύμφωνα μὲ τὸ κέφι μου σ' ἔνα ὑποβρύχιο, σὲ μιὰ σκεδία κοντὰ σὲ μιὰ νῆσον». Άλλα δι μικρὸς Σίμιων ἔγκαταλείπει μιὰ μέρα τὸ οἰκοτροφεῖο. Σκέπτεται τότε τὸν μέλλοντα οἰκοτροφο ποὺ θὰ πάρῃ τὸ κρεβῆται του : «ἔξηφράνισα τὸν ὠκεανὸ καὶ ἐσπρωξα τὸ κρεβῆται πάλι στὸν τοῖχο. Τὸ παιδὶ ποὺ θὰ μὲ διεδέχετο, διληγότερο τολμηρὸ ἀπὸ μένα, μποροῦσε νὰ κοιμηθῇ χωρὶς νὰ φοβήται τὴ θύελλα ἢ τὸ θάνατο». Καὶ διποὺ ἔλεγε δὲ Ζάν Κοκτώ (βλέπετε διτὶ δὲν σημειώνω κατέμενα παιδαγωγῶν, διότι στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχουν εἰδίκοι στὴν παιδαγωγική, ὑπάρχουν αὐτοὶ ποὺ νοιώθουν τὸ παιδὶ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τὸ νοιώθουν. Κι ἔνας μεγάλος συγγραφεὺς ἢ ἔνας μεγάλος καλλιτέχνης εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἴκανοι νὰ νοιώσουν) δὲ Ζάν Κοκτώ λοιπὸν ἔλεγε : «Τὰ παιδιά ἔχουν μέσα τους ἔνα φυσικὸ φάρμακο. «Ολα ἔχουν τὴ δύναμιν νὰ μεταμορφώνονται εἰς αὐτοὺς ποὺ θέλουν».

Ασφαλῶς θὰ συλλάβετε ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀγάλυσι, πῶς τὸ παιδὶ χα-

ρις στὸ παιχνίδι φθάνει νὰ ἴκανοπαιῇ τὴν ἐπιθυμία νὰ είναι ὑπὲρ ἄγω, αὐτοῦ ποὺ είναι. 'Αλλ' ἀς προσπαθήσουμε νὰ προσδοκήσουμε αὐτὰ τὰ μέσα.

Κατ' ἀρχὴν ὑπάρχει χάρις στὸ παιχνίδι παρηγορια. 'Ο γεαρὸς ἐρωτευμένος τῆς Βικτώριας, χόρης τοῦ πυργοδεσπότη, παρηγορεῖ τὴν κατωτερότητα τῆς θέσεως τοῦ μὲ τὸ ξέσπασμα ἐνὸς παιχνιδιοῦ ὅνειροπολήσεως εἰς τὸ ὅποιον παιζεῖ τὸν ρόλο ἐνὸς βασιλιά τῶν «Χιλίων καὶ μιᾶς Νυκτῶν». Τὴν ὅνειροπόλησις κάνει τὸ φτωχὸ παιδὶ ν' ἀγεδὴ ὑπεράνω τῶν παιδιῶν τοῦ πλουσίου. 'Η δύναμις ποὺ μᾶς ἀφοριούνει μὲ τὸν κόσμο τῆς φαντασίας είναι πάντοτε πόση ὥστε μερικὰ παιδιά φύγουν νὰ μὴ μποροῦν νὰ αισθανθοῦν μιὰ πραγματικὴ χαρὰ παρὰ μὲ ἔνα εἶδος διπλῆς προσωπικότητος, τὸ παιδὶ μεταφέρει εἰς τὸ ὄνειρον μιὰ πραγματικότητα, τὴν ὅποιαν δὲν δύναται ν' ἀπολαύῃ ἀμέσως. Τὸ πλεονέκτημα ν' ἀντικαθιστᾷ τὴν πραγματικότητα μὲ τὸ παιχνίδι ἔχει τόση μεγάλη ἀξία γιὰ τὸ παιδὶ ὥστε είναι δύσκολο κάποτε νὰ μιλήσουμε γιὰ παιδὶ εὐτυχισμένο η̄ δυστυχισμένο κρίνοντας μόνο ἀπὸ τοὺς ἔξωτερικοὺς παράγοντας. Σὲ κάποια σελίδα τῆς «Ρωμαντικῆς Τέχνης» δὲ Μπωντελάιρ παρουσιάζει ἔνα πλούσιο παιδὶ περιστοχισμένο ἀπὸ πολυτελῆ παιχνίδια, νὰ κυττάῃ ζηλαρέφθονα ἀπ' τὰ κάρκελα τοῦ κήπου του, ἔνα ἀγοράκι φτωχὸ καὶ βρώμικο ποὺ δὲι ασκέδαζε μὲ ἔνα παιχνίδι δύο δεκαρῶν.

Τὸ παιχνίδι ἴκανοποιεῖ τὸ παιδὶ ἀγάλογα μὲ τὸ ἔξωτερικό του πλοῦτο. 'Ο Εντγαρ Πώ εἰς τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα ἀπόδεικνει πόσον οἱ ἔξωτερικοὶ παράγοντες ἔχουν μηδαμινὴν σημασίαν ὅταν πρόκειται διὰ παιδὶ μὲ ἔξηγματα ταῦτα : «Κλεισμένος μέσα εἰς τοὺς δγκωδεῖς τοίχους αὐτοῦ τοῦ ἀξιοσέβαστου σχολείου, ἐπεργούντα ἐν τούτοις χωρὶς ἀνία καὶ χωρὶς ἀρδία τὰ σχολικά μου χρόνια. Τὸ γύναιμο κεφάλι τοῦ παιδιοῦ δὲν χρείζεται ἔναν κόσμο ἐπεισοδίων ἔξωτερικὸ διὰ ν' ἀπασχοληθῇ η̄ νὰ διασκεδάσῃ καὶ η̄ πένθιμη κατ' ἐπιφάνειαν μονοτονία τοῦ σχολείου ἀφθονοῦσε εἰς ἔντονες ὑπερδιεγέρσεις ἀπὸ αὐτές ποὺ ἀργότερα η̄ ὥριμη νεότητης μου ἐκήγησε στὴν ἡδονή...».

Ἡ ἐναλλαγὴ είναι μία ἀντανάκλασις ἀμύνης. 'Αποκαθιστᾶ μίαν ἀμφιταλαντευομένην ἰσορροπίαν. Η̄ κόρη τοῦ πυργοδεσπότη ἔχει 3 η̄ 4 ὑπηρέτας, ὁ γυιδὸς τοῦ μυλωνᾶ θὰ ἔχῃ 200 γυναῖκες σκλάβες χωρὶς νὰ μπολογίζῃ κανεὶς τοὺς ὑπηρέτας. Τὸ παιχνίδι μεταφέρει εἰς ἔνα ἀνώτερο ἐπίπεδο τὸ παιδὶ, ἐκεὶ ὅπου νούωνται τὴν φευδαρίσθηση ὅτι ζεῖ εἰς ἔνα κόσμο διαφορετικὸ εἰς τὸν ὅποιον δύνανται νὰ βλαστήσουν ὅλες οἱ ἀρέτες καὶ ὅλες οἱ δυνάμεις μὲ τὶς ὅποιες ἐνσαρκώνται τὸν θρωνό του. Μετά τὴν ήδη τὸ ἀγόρι θὰ δημιουργήσῃ αὐτὴν τὴν φανταστικὴν παρᾶς ποὺ δὲ Σαταναπριάν ὄνόματε Συλφίδα καὶ η̄ ὅποια η̄το δληθινὰ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διαμονῆς του εἰς τὸν πύργο τοῦ Κομπούρ, η̄ πραγματικὴ σύντροφος τοῦ νέου : «Οἱ ἀνεμοὶ τῆς νύκτας, εἰς τὸν ἀκατοίκητο πύργο μου, δὲν ήσαν παρὰ τὰ παιχνίδια εἰς τὶς ιδιορρυθμίες μου καὶ φτερά στὰ δνειρά μου. Η̄ ἀναμμένη φαντασία μου σκορπίστων δὲ ὅλα τὰ πράγματα, μὴ βρίσκοντας πουθενά δρκετή τροφή, ἐποιημένη νὰ καταδροχθῇσῃ γῇ καὶ οὐρανό».

Μεταφορὰ ὅλων τῶν πραγμάτων γιὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς παιχνίδια εἰς τὶς ιδιορρυθμίες τοῦ νέου. Μεταφορά : τὸ παιχνίδι τῆς μαρίας καὶ τῆς δασκάλας. Με-

ταφορά : τὰ παιχνίδια τοῦ μικροῦ μαθητοῦ Λούη ποὺ κάνει θελήματα γιὰ τὴν μητέρα του καὶ ὁ ὀποῖος γυρεύει εἰς τὴν πραγματικότητα (ἢ φανταστική πραγματικότης εἶναι ἡ μόνη ποὺ ὑπάρχει) «τὸ ἀποκλεισμένο μονοπάτι ἀπὸ τὰ χιόνια».

Αλλὰ εἰς δῆλα αὐτὰ τὰ παραδίγματα πρόκειται διὰ τὸ ἐσωτερικὸν ἀπὸ τὰ ιχνῖα, δηλαδὴ γιὰ ἔνα εἶδος δράματος μὲ δύο πρόσωπα «αὐτὸς ποὺ εἶναι» καὶ «αὐτὸς ποὺ ὄντες εἶναι γὰρ εἶναι» — τὸ παιδί παιζεῖ μὲ τὸν ἑαυτόν του καὶ εἶναι συγχρόνως συγγραφεύεις, γήθοποιός καὶ θεατής. Δράμα ποὺ δὲν τελειώνει ἀφοῦ οἱ περιπέτειες εἶναι ἀτέλειωτες, καὶ ἡ λύσις πάντοτε προσωρινή. Τὸ μόνο σταθερὸν στοιχεῖον εἶναι αὐτὸς τὸ τριπλοῦν πρόσωπον διὰ τὸ ὅποιον ὠμιλήσαμε καὶ τὸ ὅποιον, θεατῆς ὅν, μαχεύεται πάντοτε ἀπὸ τὴν πρᾶξην τὴν ὅποιαν ὡς συγγραφεύεις ἐφαντάσθη. Αὐτὴ ἡ ἕδια ἐπιθυμία ποὺ ζωντανεύει τὸ ἐσωτερικὸν παιχνίδιον ἐνδές μόνο παιδιοῦ, δύναται ἐπίσης νὰ ζωντανέψῃ τὸ παιχνίδιον μᾶς δηλαδός. Τὸ παιχνίδιον (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐπίσημα παιχνίδια εἰς τὰ δοκίμια τῆς γυμναστικῆς ἢ τοῦ προσκοπισμοῦ, ὑπάρχουν καὶ δῆλα τὰ παιχνίδια ποὺ ἐφευρίσκουν τὰ παιδιά), μεταβάλλεται εἰς ἔνα εἶδος δράματος τοῦ καθενὸς δὲν εἶναι πλέον ὠρισμένος ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ γήθοποιοῦ—συγγραφέως, ἀλλὰ καθωρισμένος ἐντελῶς ἀπὸ μίαν συμφωνίαν ποὺ ἐνθυμοῦει τὶς θεατρικές. Τὸ παιδί μακράν τοῦ γ' ἀπεχθάνεται αὐτές τις συμφωνίες ἀναγκάζεται τούναντίον καὶ ἀναγκάζει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ δέχωνται τοὺς δρους καὶ τὴν αὐταπάτη θετὶ ἡ καινούργια πραγματικότης ἡ δημιουργούμενή ἀπὸ τὸ παιδί, ὑπάρχει καὶ θετὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ παρὰ μόνον ἂν ὑπόκειται εἰς ὠρισμένους νόμους. Οὕτω ἡ εὐχαρίστησης ποὺ πέρνει τὸ παιδί ἀπὸ τὸ παιχνίδιον—μόνο ἡ μὲ δῆλους—δημιουργεῖ μὲ τὴν εὐχαρίστηση τοῦ ἐννηλίκου ποὺ γυρεύει στὸ θέατρο.

Εἰς τὶ ἔγκειται τὸ θέλγητρο ποὺ παρουσιάζει δι' ἐμῆς μιὰ τραγωδία ἡ ἔνα δρᾶμα; Εἶναι ἡ δυνατότης νὰ δώσουμε διέξοδο σὲ μιὰ εὐαισθησία ποὺ μᾶς συγκινεῖ μὲ μιὰ συγκίνησι δημιουργούμενή ἡ αἰτία εἶναι ἄνευ σημασίας γιὰ μᾶς. Ἐπιστις δυνάμεθα ν' ἀποκαταστήσουμε μίαν σχέσιν μεταξὺ ὠρισμένων αἰσθημάτων ἐκφραζομένων ἐπὶ σκηνῆς καὶ ὠρισμένων συγκινήσεων τὰς ὅποιας γήθανθημεν εἴμεις οἱ ἕδιοι ἡ νομίσματα θετὶ γήθανθημεν. Οἱ δραματουργοὶ γνωρίζουν καλά τὴν τέχνην τους. Δὲν ὑπάρχει μικροστὸς ἔξερχόμενος ἀπὸ τὴν παράστασι τοῦ «Τριστάνδου» ποὺ νὰ μήν φαντάζεται θετὶ δὸς Βάγκνερ ἀναπαρέστησε τὸ δικό του δρᾶμα καὶ σκέπτεται τὴν ξανθή Ἰζόλδη ποὺ πέθανε ἡ ποὺ παρ' δλίγο νὰ πεθάνῃ γι' αὐτὸν τὸν μικροστό. Μιλῶ γι' αὐτὸν τὸν μικρὸ δάστη, γιατὶ εἶναι ἔνα πρόσωπο βολικὸ εἰς τὸ ὅποιον, ἐν παραδόσεως φορτώνουν δῆλες τις γελοιότητες. Ὁφελωδημιῶς νὰ προσθέσω θετὶ τοῦ μοιάζουμε δῆλοι.

Τὸ παιδί ἀπὸ μικρὸ ἐνδιαφέρεται σημαντικὰ δι' αὐτὸς ποὺ δηνομάζουμε «δράματικον» καὶ δῆλο μιόνο διάκειται συμπαθῶς πρὸς τοὺς δηθοποιοὺς τοῦ μύθου ἡ τοῦ δράματος ἀλλὰ ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ τωντίζῃ τὸν ἑαυτόν του πρὸς αὐτοὺς εἰς σημείον ποὺ γ' ἀπατᾶται καὶ τὸ ἕδιο καὶ γ' ἀπατᾶται συνειδητά. Οὕτω δταν προβλέπει τὸ σκληρὸ τέλος ἐνδές παραμυθιοῦ, ἐπειμβαίνει γρήγορα εἰς τὸν ἀφηγητὴν διὰ ν' ἀλλάξῃ τὸ τέλος καὶ αἰσθάνεται εὐχαρίστησης ἡ γαλήνη μὲ τὸ

καινούργιο εύτυχές τέλος, αν καὶ γνωρίζεις διεύθυνσις όπου δέν είναι: ο πραγματικός ἐπίλογος τῆς ιστορίας. "Οταν διηγοῦμαι εἰς τὸν ἑγγονό μου (3½ ἑτῶν) τὴν «Κατσικούλα τοῦ κυρίου Σεγκέν» τὸ παιδί ἔχει τὰ μάτια γεμάτα δάκρυα ὅταν φθάνω στὸ μέρος τοῦ διηγήματος ὃν δὲ λύκος γλύφει τὰ χεῖλα του κυττάζοντας τὴν κατσικούλα, τότε κάθω ἀπότομα αὐτές τὶς φρικαλεότητες καὶ κάγω γόγμα εἰς τὸν κύριο Σεγκέν ὁ ὅποιος ἔρχεται καὶ σκοτώνει ἀμέσως τὸν λύκο. Τὸ ἑγγονάκι μου ἀναστενάζει μὲν ἀνακούφιστος γιατὶ σύθηκε ἡ κατσικούλα, ἀν καὶ ἔρει καλά (διότι ἀλλοι ἀφηγηγταὶ πλέον πιστοὶ εἰς τὸ κείμενον ἀπὸ τὸν πεπποῦ του τοῦ διηγήθηκαν ἥδη τὴν ιστορία) ὅτι ἡ κατσικούλα φαγώθηκε ἀπὸ τὸν λύκο. Καὶ ὅμως αἰσθάνεται ἐκανοποίησις ἀπὸ εὐτὴν τὴν ἀλλαγὴ ποὺ προδίδει μίαν ἀλλήθειαν τὴν ἐποίαν γνωρίζεις καλά, ἀλλὰ ἡ ὅποια χρύσει μὲν τὴν σκιάν της μίαν ἀλλήθειαν ποὺ δὲν θέλει νὰ βλέπῃ.

"Ἄξιον παρατηρήσεως είναι τὶ περίπλοκο παιχνίδι αἰτημάτων, εικόνων καὶ ἰδεῶν ἀπασχολεῖ ἔναν ἄνθρωπο τριῶν ἑτῶν: εὐχαριστησίς γι' αὐτές τὶς δραματικές ιστορίες ποὺ δονοῦν τὴν εὐαισθησίαν, ἀλλὰ φρίκη διὰ τὶς πολὺ βίαιες σκηνὲς ποὺ συγκινοῦν μέχρι πόνου, φόδος γι' αὐτὸς ποὺ γνωρίζεις διεύθυνσις καὶ καταπράσυνσις ἀπότομη τοῦ φόδου μ' ἔνα φέμψια γνωστὸν ἀλλως τε ἀπὸ τὸ παιδί. "Οπως γνωρίζετε δριμεῖς ὑπάρχει στὸ παιδί, πολὺ πιὸ ἔκπλαστα παρὰ στὸν ἐνήλικο, ἔνας δισταχωρισμές ἀπόλυτος μεταξὺ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου καὶ τοῦ πεδίου τῆς συγκαθημάτικότητος. "Οταν ἔνα γεγονός — πραγματικὸν ἢ φανταστικὸν δύσο δύσυνηρδὸν είναι, μένει εἰς τὸ πεδίον τὸ πνευματικό, τὸ παιδί χαρακτηρίζεται ἀπὸ μὲν ἀφάνταστη σκληρότητα. "Αν δημιουργηθῇ ἔνα ρήγμα καὶ τὸ διηγήμα δὲν περιβάλλεται μόνον ἀπὸ τὴν πνευματική του μορφή, τότε ἡ στάσις τοῦ παιδιοῦ ἀλλάζει ἐντελῶς. Καὶ δημος οἱ ἀντιφάσεις του είναι πιὸ ζωηρές καὶ πιὸ γρήγορες ἀπὸ τοῦ ἐνηλίκου, διέρχεται χωρὶς ἐνδιάμεσα ἀπὸ τὸ γέλαιο στὸ κλάμα. 'Εξ οὗ οἱ ἀντικρουόμεναι κρίσεις ποὺ οἱ συγγραφεῖς ἐκφέρουν γιὰ τὸ παιδί, οἱ μὲν δημος οἱ τοῦ Λαρυνταίν ποὺ διποργαραμμίζει τὴν φυσικὴ κακούτητα καὶ οἱ ἀλλοι τὴν μεγάλη του εὐαισθησία. Εἰς τὴν πραγματικότητα τίποτε δὲν είναι πιὸ περίπλοκο ἀπὸ τὴν καὶ ηγετικὴν σκέψην τοῦ παιδιοῦ. 'Ο Λέων Ντωντέ εἰς τὸ ἔργον του «Τὸ ἐσωτερικὸν δύνειρο» διηγείται διεύθυνσις τοῦ εὐρισκόμενος μιὰ μέρα στὴ Βουλὴ τὴν ὥρα ποὺ δημιούσει δι' ἔνα θέμα ἐπίκαιρο πολιτικό, ἔθλεπε συγχρόνως μὲν τὴν φαντασία του τὸ ηρεμοτοπείον διποργαραμμένο μέρος της μελωδίας. Η σκέψις τοῦ παιδιοῦ ἐνδίδει ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τὴν σκέψη τοῦ ἐνηλίκου εἰς αὐτὰς τὰς παρεμβολάς. Στὸ μωαλὸ τοῦ παιδιοῦ οἱ γραμμές τῶν εἰκόνων διασταυρώνονται, ἀλλὰ δὲν συγχέονται. Κάθε μία ἀπὸ αὐτές διατηρεῖ τὴν ίδια της μελωδία. Αὐτὸς ποὺ χαρακτηρίζει τὴν παιδικὴ φαντασία είναι ἡ δυνατότητης τοῦ νὰ μὴ συγχέῃ ποτὲ αὐτὸς ποὺ πράγματι ὑπάρχει καὶ αὐτὸς ποὺ ἐπινοεῖ καὶ είναι προνόμιο νὰ μπορῇ νὰ αἰσθάνεται τὴν ίδια χαρὰ δι' αὐτὸς ποὺ ἐπινοεῖ δυσο καὶ δι' αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει. 'Υποθέσατε ἔνα εἰδός θεάτρου διποργαρισμός ποὺ νὰ χωρίζει εἰς δύο κόσμους τελείων διαφορετικούς τὴν σκηνήν ἀπὸ τὴν αἴθουσαν τῶν θεατῶν, ἀλλὰ διθεατής ἀναμιγνύομενος πότε μὲν τὸν κόσμο τῆς σκηνῆς, πότε μὲν τὸν κόσμο τῆς αίθουσης, θὰ ξῆ τὴν ζωὴ τῶν προσώπων τῆς σκηνῆς καὶ τῶν προσώπων τῆς αίθουσ-

σης μὲ τὴν ἴδιαν ἔντασιν, ξέροντας ὅτι μένει κύριος πάντα τοῦ παιχνιδίου του, ὅτι κυριαρχεῖ καὶ ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ θέσῃ τέρμα ὅταν θελήσῃ. Ἰδού τὶ ἀναπαριστᾶ ἀρκετὰ καλὰ τὴν παιδικὴ φαντασία.

Ἡ φαντασία αὐτὴ μεταβάλλεται μὲ τὴν γήινικα. Δὲν πρέπει δημος νὰ ἔχουμε παρὰ μισή ἐμπιστοσύνη στὴ φύση. "Ἄν γὶ πλειονότης τῶν μικρῶν παιδιῶν περνᾷ χωρὶς βλάβη αὐτὴν τὴν περίσσο, ἡ ὁποία θὰ ἡτο δυνατὸν νὰ ὀγκασθῇ θεατρικαὶ εἰς τὴν φαντασίαν τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸ ὅπιοντι τῆς διειρροπολήσεως. Τὸ πέρασμα ἀπὸ τοὺς «πράσινους παραδείσους τῆς παιδικῆς γήινικας» εἰς τοὺς δρόμους τοὺς λιγώτερο ἀγθιμένους, ἀλλὰ πιὸ στερεούς, τῆς καθημερινῆς πραγματικότητος πρέπει νὰ γίνῃ μὲ μεγάλη προσοχή. Χωρὶς βιαστήτες ἀλλὰ σταθερά. Θὰ ἡτο πράγματι ἐπικίνδυνο νὰ μείνουμε ἀδιάφοροι.

* * *

Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν παρατηρήσεων ἐξάγεται ὅτι τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸν παιδιγωγὸν ἀπὸ τοῦ νὰ παρατηρῇ τὰ παιχνίδια τῶν παιδιῶν, ὅταν εἶναι διαδικα, ἡ νὰ προσπαθήσῃ νὰ συλλάθῃ ἡ τιμοδοσία εἰς τὴν φαντασία τοῦ παιδιοῦ ὅταν εἶναι μόνο. Καὶ ἴδιως ὁ ἐνήλικος νὰ εἶναι διακριτικός: γάλ μὴν προσπαθῇ νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰ παιχνίδια, παρὰ μόνον ὡς ὑπηρέτης ἐπιφορτισμένος νὰ βρίσκῃ τὶς μπάλλες ἢ ἀλλὰ ἀντικείμενα διασκορπισμένα καὶ νὰ μὴν θέτῃ ἐξονυχιστικὰς ἐρωτήσεις μὲ τὴν πρόθετο νὰ βρῇ μιὰν ἀλήθειαν ἢ ὅποια θὰ του διαφένη γάρ τοσο περισσότερο τὴν ἀναζητεῖ. Πρέπει νὰ παρατηροῦμε τὰ παιδιά χωρὶς νὰ γινώμεθα ἀντιληπτοί. Μὲ τὰς δεούσας προφυλάξεις, ἡταν πρέπει νὰ δημιουργήσουμε μὲ μερικὰ στιγμιότυπα τὴν ἀκριβῆ προσωπικότητα τοῦ παιδιοῦ.

Χάρις εἰς τὸ παιχνίδιον τὸ παιδιγωγὸν θὰ δυνηθῇ νὰ διορθώσῃ τὶς λανθασμένες κρίσεις τὶς ὁποίες ἐσχημάτισε στηριζόμενος εἰς ὡρισμένες πράξεις, ὡρισμένες κινήσεις ἢ ὡρισμένα λόγια, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀπολύτως αὐθόρυμητα ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἐπιβεβλημένα. Η ἀντίληψης ἐδόθη εἰς τὸν ἀνθρωπόν διὰ νὰ τοῦ προηγθεῖσῃ ἀμέσως ἢ μὲ ἐνδιάμεσα ἀντικείμενα αὐτὸν ποὺ τοῦ εἶναι χρήσιμον. Ἀπὸ τὴν πλέον νεαράν γήινικαν τὸ παιδί στρέφει τὴν ἀντίληψή του πρὸς ἓτι τοῦ εἶναι χρήσιμον. "Ἄς συμφωνήσουμε δημος ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως «χρήσιμον». "Οταν ἔνας φιλόσοφος μᾶς λέγει ὅτι «τὸ παιδί δὲν ἀρχίζει ἀπὸ τὸ χρήσιμον ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὄνειρον καὶ τὸν μῦθον» ἀπαντῶμεν ὅτι εἴναι μόνον παιχνίδιον λέξεων, διότι θεωροῦμεν ὅτι τὸ ὄνειρον καὶ ὁ μῦθος εἶναι ἔνα μέρος ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὸ παιδί θεωρεῖ χρήσιμον διὰ τὸ παιδί εἶναι αὐτὸν ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ τραφοδοτῇ τὸ ὄνειρον καὶ τὸν μῦθον. Θὰ μποροῦσα λοιπὸν νὰ πῶ, χωρὶς παραδεξολογίαν ὅτι τὸ παιχνίδιον εἶναι ἡ ἀπασχόλησίς ἢ πλέον χρήσιμως γιὰ τὸ παιδί, διότι εἰς τὸ παιχνίδιον ἴδιως θὰ βρῇ νὰ τραφοδοτήσῃ τὸ ὄνειρον καὶ τὸν μῦθον. Εάν λοιπὸν τὸ φυσιολογικὸν παιδί δίδει περισσότεραν προσοχὴν εἰς τὸ παι-

χγλίδι παρά εἰς τὴν ἐργασίαν, εἶναι διότι τὸ παιχνίδι ἀνταποκρίνεται εἰς ἓνα ἐνδιαφέρον αὐθόρηματον, ἐνῷ η ἐργασία εἰς ἓνα ἐνδιαφέρον ἐπιβεβλημένον ἀπὸ τὸν ἐγγενεῖον. Τὸ πάθος μὲ τὸ ὅποιον ἔνα παιδὶ ἐπιδίδεται εἰς τὸ παιχνίδι, μακρὰν ἀπὸ τοῦ γ' ἀνησυχήσῃ τὸν παιδαγωγὸν τούγαντίον ἐγγυᾶται διὰ τὴν τελείαν φυσιολογικὴν κατάστασιν τοῦ παιδιοῦ.

Ἡ ἀντίληψις παιζει μεγάλο ρόλο εἰς αὐτές τις ἐπινοήσεις η εἰς τις ἀσκήσεις γιὰ τις δροւες εἶναι πλασμένη. Ἡδη εἰς τὸ πολὺ μικρὸ παιδὶ η ἀντίληψις ἐκδηλώνεται μὲ τὴν δύναμι τῆς ἀφαιρέσεως, ἀφοῦ ἀπὸ ἓνα ἀντικείμενο η ἀπὸ πολλὰ παραμέρισες στὴ τῆς ἐφαίνετο περιττὸν διὰ γὰ συγκρατήση μόνον ἔνα σχῆμα—εἴδος συμβόλου μιᾶς δυνατότητος πρακτικῆς — σχηματισμένο μὲ ὠρισμένες λεπτομέρειες πρινόμενες ἀπὸ αὐτὴν ὡς μόνες ἄξεις νὰ συγκρατηθοῦν. Οὕτω ἐπὶ ἑνὸς σχήματος, τὸ παιδὶ ἐδημούργησε τὸ πρᾶγμα, τὸ σύνολον τῶν πραγμάτων καὶ τὸν διάκοσμο ποὺ τοῦ ἐφαίνοντο χρήσιμα εἰς τὴν ὑλοποίησι τοῦ δινείρου του. Καὶ ἐάν κάποτε η φαντασία τοῦ παιδιοῦ μιᾶς φαίνεται ἐξωφρενική, ἐν τούτοις εἶναι ὑποτεταριμένη σὲ μία εἰδικὴ λογική, δηπου μία προσεκτικὴ παρατήρησις δύναται νὰ ἀγαπαλλῆψῃ τὸν μύθον. Τὸ ἔτι η φαντασία αὗτη ἐκδηλώνεται μὲ περισσοτέραν η διλιγωτέραν λάμψιν, μὲ περισσοτέραν η διλιγωτέραν δύναμιν η πρωτοτυπίαν, μὲ περισσοτέραν η διλιγωτέραν εὐκολίαν, εἱμεθα σύμφωνοι. Καὶ η διλιγώτερον εἰδικὴ εἰς τὴν φυχολογίαν μητέρα μιᾶς οἰκογενείας, θὰ ξέρῃ καλὰ σ' ἔνα παιχνίδι νὰ διακρίνῃ τὰ παιδιά ποὺ διατάσσουν, αὐτὰ ποὺ ὑπακούουν, αὐτὰ ποὺ ἀκολουθοῦν ἀδεξίως, αὐτὰ ποὺ κινοῦνται ἀνέτως, αὐτὰ ποὺ ἐπινοοῦν καὶ ἀποφαίζουν, αὐτὰ ποὺ ἀντιλαμβάνονται γρήγορα, αὐτὰ ποὺ χάνονται εἰς ἐξηγήσεις καὶ εἶναι ἔτοιμα νὰ κλάψουν γιατὶ ἡττήθησαν. Ὕπαρχουν παιδιά τῶν δρούων η φαντασία εἶναι πολὺ λιγορά ἀλλ' ἀνίκανος γ' ἀφομοιώση τὴν φαντασία τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ τῶν δρούων η φαντασία ἔχει χαρακτήρα δεσποτικοῦ. Τὰ πρῶτα — τὰ δειλὰ— δημοφέρουν περισσότερο ἀπὸ τὴν κατωτερότητά των ὅταν αὗτη η κατωτερότης—δην καὶ δὲν εἶναι πραγματική — παρουσιάζεται στὰ μάτια τῶν ἄλλων. Τὰ ἄλλα ἐπιβάλλουν ὅτι ἐπενόησαν καὶ αὐτές ἀκόμα οἱ ἐφευρέσεις των ἔστω καὶ δὲν εἶναι μέτριες, ἔχουν μιὰ δύναμι ἀκτινοθολίας ποὺ οἱ ἄλλοι οὐφίστανται. Οὕτω μία ιεραρχία, η ἐποία δὲν ἐπιβάλλεται ἐκ τῶν ἔσω, καθιεροῦται αὐθωρί εἰς αὐτὰ τὰ παιχνίδια, τὰ δημοφοργούμενα ἀπὸ μίαν ὅμιλα παιδιῶν. "Ολοι οι βιογράφοι τοῦ Ἀρχιστρατήγου Lyantey διηγοῦνται πάσις εἰς ὅλα τὰ παιχνίδια δ Lyantey ὅταν ητο παιδὶ ἀφήνει νὰ διαφαίνωνται: Ηδη η ἐνεργητικότης του καὶ η κυριαρχία καὶ αὐτὸς τὸ «διοικεῖν» ποὺ ὀργίστερα ἔργανη μὲ τόση λάμψιν.

Ἡ ιεραρχία αὐτὴ καθιερεῖ τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἀντιλήψεως, τῆς φαντασίας η τῆς θελήσεως ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Τὸ παιδὶ τὸ δροῦον παραμελεῖται ἀπὸ τοὺς συμπαθητάς του η ποὺ πειράζεται συνεχῶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἶναι ἔνα πλάσμα ὑποδεέστερον. Εἶναι ἵσως αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν πιὸ λεπτὴ ἀντίληψι, τὴν πιὸ λιγορὰ φαντασία, τὴν πιὸ πολύπλευρη αἰσθηματικότητα. Ἄλλ' δλα αὐτὰ δὲν ἔχουν σημασία. Ὕπαρχουν ἄνθρωποι πνευματώδεις καὶ τῶν δρούων τὰ λόγια πέρυσιν ἀξία μόνον ὅταν ἐπαγαλληφθοῦν ἀπὸ ἄλλους. Εἰς τὸ σόφια των δὲν εἶναι

παρά ἀνούσια. Τὸ δημαδικὸ παιχνίδι ἐπιτρέπει λοιπὸν ὅχι μόνον νὰ ἔκτιμήσουμε τὰ προτερήματα τῆς ἀντιλήψεως, τῆς φαντασίας ἢ τοῦ χαρακτῆρος τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ ἐπίσης — καὶ κυρίως — νὰ τὰ ἔκτιμήσουμε μέσα σ' ἐν αὐτοῖς καὶ περιβολή τοῦ παιδιοῦ δὲν διαφαίνονται ἀκριβῶς ὅπως εἶναι, εἰς τὸ φυσικὸ φῶς, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὸ παραμορφωτικὸ φῶς τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου. Ὁ παιδιαγωγὸς ἔχει ἐνώπιόν του ἕνα παιδί ποὺ δὲν θὰ ξέρῃ μόνο, ἀλλὰ στὴν κοινωνία καὶ ἔχει περισσότερο ἐνδιαφέρον γὰρ γνωρίζῃ τὶ ἀξίζει ὁ μαθητής του ἐνώπιον τῶν ἄλλων παρὰ τὶ ἀξίζει ἐνώπιόν του. Τὸ παραμελημένο παιδί, τὸ συνεσταλμένο ἐνώπιον τρίτων, δὲν εἶναι ἔνα παιδί κατώτερο, ἐπανερχόμενο στὴ μοναξίᾳ του θὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὰς ταπεινώσεις, δλομόναχο θὰ βρῇ τὸ θάρρος καὶ τὴν εὐθυμία ποὺ ἔχει ἀνάγκη. Ἀλλ' οἱ γονεῖς δὲν πρέπει νὰ ἀφήγουν τὸ παιδί ν' ἀρέσκεται σ' αὐτήν τὴν μοναξία. Ἀργότερα μπορεῖ νὰ εἶναι βλαβερή.

Πῶς δημως θὰ καταλάβουμε τὶ σκέπτεται ἔνα μικρὸ παιδί; Καὶ μὲ τὶ μέσου θὰ ἔξαριθώσουμε τὴν ἀκρίβεια τῶν παρατηρήσεών μας; Μία μόνη ἀπάντησης εἶναι δυνατή: Δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίσουμε τοὺς ἀλλούσις παρὰ διὰ μέσου της μῶν. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσπαθήσουμε νὰ διείδωμε αὐτὸ ποὺ σκέπτεται ἢ αισθάνεται τὸ παιδί διὰ μέσου τῶν ἀναμνήσεων τῆς παιδικῆς μας ηλικίας.

Κι' ἐδὴ τίθεται τὸ ἑρώτημα:

Διατί δὲν διατηρεῖ κακιμίαν ἀνάμνησιν ἀπὸ τὴν πρώτη του ἡλικία τῶν 3—4 ἔτων;

Ἡ μνήμη ἐν τούτοις εἶναι ἔξαιρετικὰ ζωηρὴ εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν. Τὸ παιδί ἔχει τὴν δυνατότητα ὅχι μόνον νὰ διατηρήσῃ τὰς συνήθεις ἀναμνήσεις ποὺ θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ κάμηι κτήμα του τὴν γλώσσα, ἀλλ' ἀκόμη γὰρ μεταχειρίσθῃ δλεις τὶς ἀναμνήσεις τὶς συνδεδεμένες μὲ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του: ἀναγγώρισις πραγμάτων, οἰκογενειακῶν προσώπων κλπ. Τὶ λύτιν μπορεῖ κανεὶς νὰ δώσῃ σ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα;

Ἐὰν θελήσουμε γὰρ λάθουμε ὑπὸ σφιν μαζὶ μὲ τὸν Ἀγρὶ Μπέργκχον διὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πράξεως μᾶς ἐπιθέλλεις νὰ ἐγκαταλείπουμε εἰς τὸ σκότος σχεδὸν τὴν δλότητα τῶν ἀναμνήσεων μας καὶ νὰ μήν ἀφήγουμε γὰρ κατασταλάξῃ εἰς τὴν διαιργὴ συνείδησή μας παρὰ μόνον τὸ μέρος αὐτὸ τῆς μνήμης ποὺ ἐνδιαφέρει κατ' εὐθείαν τὴν πρᾶξιν ποὺ κάνουμε ἢ ποὺ σκεπτόμεθα νὰ κάνουμε. Ἐὰν λάθουμε δὲν ὑπὸ σφιν διὰ τὴν ἀναμνήσεις δὲν ἐπιπλέουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς διαιργοῦς μνήμης, παρὰ μόνον ἐφ' δυον εἶναι χρήσιμες ἢ εσχρηστές δηλαδὴ ἐφ' δυον ἔξυπηρετούν τὴν πρᾶξιν μας ἢ τὰς σκέψεις μας ἐπὶ τῶν δρων τῆς ζωῆς μας, πρέπει νὰ διοιλογήσουμε διὰ τὸν ἀναμνήσεις τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας δὲν παρουσιάζουν στὰ μάτια τοῦ ἀνηλίκου χαρακτῆρα χρησιμότητας: τὶς ξεχνᾶ γιατὶ δὲν ἐν χρήσιμες πλέον διέτι διάστημα εἰς τὸν ἀποίον ξῆρα τὸ μικρὸ παιδί—κόσμος λιγώτερο προσκείμενος πρὸς τὴν πρω-

ματικότητα και περισσότερο εἰς τὴν φανταστικήν του δημιουργία — εἰναι ξένος πρὸς τὸν κόσμο εἰς τὸν ὃποιον εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ξῆ ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος. Μόνον στὰ ὅνειρα δυνατὸν νὰ ἐπανεμφανισθοῦν μερικά ράκη αὐτῆς τῆς πρώτης παιδικῆς ἀναμνήσεως. Όμηλῶ διὰ τὴν ἀνάμνησιν τὴν ἀγνῆ και ὅχι γιὰ τὴν ἀνάμνησιν — συγήθεια ἡ ὅποια διατηρεῖται ἀθικτὸς διότι εἶναι ξένη ἀπὸ τὸν κόσμο τὸν παιδικό. Αἱ καταδύσεις σ' αὐτὸν τὸν χαρμένο κόσμο ποὺ μποροῦμε νὰ ἐπιχειρήσουμε χάρις στὴν φυχαγάλινη, δὲν χρησιμεύουν στὴν πραγματικότητα παρὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψουν ἔνα μόνο πρᾶγμα : ὅτι αὐτὴ ἡ ἀνάμνησις τῆς πρώτης παιδικῆς ἔως ὅμοιάζει πρὸς ἕνα ἀδυτὸν ποὺ ἔχουμε τοποθετήσει τὰ πρῶτα μας παιχνίδια και ἐπου μερικοὶ ὀνειροπόλοι πηγαίνουν μόνοι γιὰ προσκύνημα μιὰ ἡ δυὸς φορὲς στὴ ζωὴ τους.

Τὸ ὅτι μερικὲς ἀναμνήσεις χάθηκαν γιατὶ ησαν τὸ ἀντικείμενο τῆς κοινωνικῆς «λογοκορισίας», τὸ ὅτι ἀλλεὶ σόδιστηκαν γιατὶ ησαν ἀποκαλυπτικὲς πράξεων γιὰ τὶς ὅποιες ὁ ἐνήλικος ἡ ὁ ἔφηρος θὰ ἐντέπετο : πρόκειται πάντοτε περὶ ἀναμνήσεων ἢ χρήστων, δηλαδὴ ἀπροσαρμόστων εἰς τὴν νέαν ἀντίληψιν περὶ σεξουαλικότητος ἢ φιλοτίμου. Ο μεσαῖος ἄνθρωπος (ὅπως καθωρίσθη ἀπὸ τὸν φιλόσοφο "Αλαιν") ντρέπεται δι' αὐτὸν ποὺ ὑπῆρχε κατὰ τὴν πρώτην παιδικὴ ηλικία, διότι θεωρεῖ ὅτι μόνον αἱ ἀναμνήσεις του ὡς ἐνηλίκου ἀξίζουν και περιφρονεῖ αὐτὸν ποὺ ἦτο τότε, διότι τίποτε ἀπ' ὅτι ἐσκέπτετο ἡ ηθικάνετο δὲν μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν ἄνδρα ποὺ ἔγινε. Πρόκειται γιὰ ἔναν κόσμο ξένο τὸν δηποίον ὁριστικὰ ἀπαργύθηκε.

Ἐάν λοιπὸν εἴναι πολὺ δύσκολο νὰ ἀναπαραστήσουμε τὶς εἰκόνες ἡ τὶς διακυμάνσεις τῆς σκέψεως ἐνὸς παιδιοῦ λιγότερο τῶν 3 ἐτῶν, εἴναι διότι ἡ μνήμη μας εἶναι ἀγίκανος νὰ μᾶς προμηθεύσῃ τὶς σχετικὲς ἀγαλογίες. Δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν παρὰ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ παιδιοῦ μέσου τῆς πείρας ποὺ μᾶς ἔδωσαν τὰ ἀλλα παιδιὰ ποὺ γνωρίσαμε. Στὴν πραγματικότητα δημιως ψάχνουμε τὸν ἄγγωντον διὰ τοῦ ἀγνώστου. Ἀπὸ 3 ἡ 4 ἐτῶν και ἐπάγω οἱ προσωπικὲς ἀναμνήσεις μένουν και ἐπιτρέπουν προσεγγήσεις και ἔξηγήσεις. Ο ἀληθινὸς παιδαργός (και ἐνοῦ τὸν παιδαργὸν ὁ ὅποιος δὲν θέλει ἀπλῶς νὰ ἐφαρμόσῃ μίαν γνωστὴν και ἐπιπολαῖα μέθοδο, ἐπιζητῶντας νὰ δώσῃ στὸ παιδί του μιὰ μορφὴ τυποποιημένη, ἀλλὰ τὸν παιδαργὸν ἔκεινον ὁ ὅποιος ἐπιζητεῖ τὴν πνευματικὴ και ηθικὴ μόρφωσι τοῦ παιδιοῦ ἀκολουθῶντας τὴν προσωπικότητά του) δὲν θὰ ἐπιζητήσῃ νὰ «κάμη τὸ παιδί» γιὰ νὰ πλησιάσῃ τὸ παιδί, θὰ προσπάθησῃ νὰ ζωντανεύῃ μέσα του τὸ παιδί ποὺ ὑπῆρχε και κάτω ἀπὸ τὸ φῶς αὐτῆς τῆς πείρας ἐπου βρίσκεται δ ἐσωτερικός του πλοῦτος θὰ γίνηται και παταλάθῃ τὸ παιδί του! Οὕτω ἡ προσπάθεια τοῦ παιδαργοῦ δὲν θὰ ἐκτείνεται μόνον εἰς τὸ παιδί ἀλλὰ και πρὸς τὸν ἔδιο τὸν ἔκατό του. Η διεπιπλάκωγησις δὲν δύναται ν' ἀποδώσῃ παρὰ μόνον ἐφαρμοζομένη σὲ πλάσμα ποὺ γνωρίζουμε. Οι θηριοδαμασταὶ τὸ ξέρουν καλά. Φθάνουν χάρις στὴν ἐξωτερικὴ πείρα νὰ γνωρίζουν τὸ φέρσιμο και τῶν πιὸ μικρῶν ζώων. Τὸ φέρσιμο τῶν μικρῶν τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἴναι τόσον εὔκολον νὰ νοηθῇ. Δὲν θὰ δυ-

ηθούμεν ποτὲ νὰ γνωρίσουμε τὸ παιδὶ παρὰ μόνον ἐπιστρέφοντας στὸν ἑαυτό μας καὶ ξανάδρισκοντας τὸ δὴ ποὺ εἴμεθα σ' αὐτὴν τὴν ἡλικία. "Ετοι αἱ πρόσδοαι εἰς τὴν γνωριμία τοῦ ἑαυτοῦ μας θὰ ἔξασφαλίσουν τὰς προσδόους μας εἰς τὴν γνωριμίαν τοῦ παιδιοῦ καὶ εἰς τὸν ρόλον μας τοῦ παιδαγωγοῦ. Δυνατόν λοιπὸν νὰ πηκνεῖς δι: ὁ ἐνήλικος πλουτίζεται μὲ τὴν συγαναστροφὴ τοῦ παιδιοῦ, ἐφ' ὅσον χάρις εἰς τὰς ἀναμνήσεις μία ἐπικοινωνία ἐγκαθίσταται μεταξὺ τῶν δύο ὅντων. Τὸ μεγαλύτερο σφάλμα τῶν ἐνηλίκων εἶναι δι: παραφορτωμένοι καὶ μουδιασμένοι ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ρουτίνα δὲγ μποροῦν πλέον νὰ διακρίνουν πότε τὸ παιδὶ ἐνεργεῖ ἢ ἀντιδρᾷ, πότε αὐτὸ ποὺ κάνει ἔχει ἀξία καὶ πότε δὲν ἔχει. Κρίνουν τὸ παιδὶ ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ ἔγραψε τὴ γραμματικὴ του ἢ τὰ μαθηματικὰ καὶ ποτὲ ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ ἀπασχολεῖται διανείγεται μόνον ἢ ἀπὸ τὴ διαγωγὴ του σ' ἕνα ὄμαδικὸ παιχνίδι. «Ἐχουμε ἐντελῶς διαφυλάξει μέσα μας τὴν παιδικὴ μας ἡλικία» εἶπε ἔνας κριτικὸς γιὰ τὸν ποιητὴ P. M. Rίλκε. "Αν αὐτὸ τὸ εἰχαριε ὑπ' ὅψει μας τότε δὲν θὰ διαπράτταμε σφάλματα, γιατὶ θὰ ξέραμε καλά, διανείγεται μεταξύ τῶν ἑαυτοῦ μας χρόνια, ποῦ βρισκόταν ὁ πλοῦτος μας καὶ ποῦ τὰ μειονεκτήματα μας, ποῦ ἦταν ἡ πραγματικότης καὶ ποῦ ἡ φαντασία. Γυρεύουμε μὲ δίψα μέσα μας τὴν ἀνάμνησι αὐτῶν τῶν στιγμῶν, δησου εἴμεθα ἀληγητικὰ ἐμεῖς οἱ ἔδιοι. Καὶ βλέπουμε δι: αὐτὲς οἱ στιγμὲς ἡσαν ἀκριβῶς οἱ στιγμὲς κατὰ τὶς ὅποιες ἀφήναμε ἐλεύθερο τὸν ἑαυτό μας στὸ παιχνίδι — παιχνίδι ποὺ ἔγκειτο ἔστω στὴ δημιουργία ἐνδε κόσμου, ἀντικείμενον τῶν ἐπιθυμῶν μας, παιχνίδι ἔστω πραγματοποιήσεως μᾶς πράξεως ἀπὸ μιὰ ὄμιλα συντρόφων, ἡ ὅποια ἀν καὶ ἦτο ὑποτεταγμένη σὲ ὠρισμένους κανόνας, μᾶς ἐπέτρεπε νὰ τείνουμε μὲ δῆλη μας τὴ δύναμι, μὲ δῆλη μας τὴν ἔξυπνάδα πρὸς ἔνα σκοπὸ ὀρκεῖται μὲν φτωχὸ ἀλλὰ εἰς τὸν ὅποιον δὲν βλέπειμε παρὰ τὸ σύμβολον μᾶς πραγματικότητος πολὺ πιὸ πλουσίας. Κι' διανείγεται σᾶς ἐρωτοῦν τὶ κάνει τὸ παιδὶ σας, μήν ἀπαντήσετε μὲ ὑφροῦ ἀπογοητευμένο : «Δὲν κάνει τίποτε! παιᾶν!». Η τύχη εἶναι ἐνώπιόν σας καὶ χάνετε τὴν εὐκαιρία νὰ τὴν πάταστε. Ή τύχη : ὁδηλωδὴ ἡ δυνατότης νὰ γνωρίσετε τὸ παιδὶ σας καὶ νὰ γνωρίσετε καὶ τὸν ἑαυτόν σας σ' αὐτό.

Ο Εὐγένιος Ντελακούρα ἔλεγε πώς δὲν εἶναι ζωγράφος αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι ἵνανδες νὰ συλλάβῃ τὴν ὄμοιότητα ἐνδε ἀνθρώπου, κατὰ τὸ διάστημα ποθὲ πέφτει ἀπ' τὸ πρῶτο πάτωμα στὸ πεζοδρόμιο. Δὲν εἶναι ἐπίσης καλὸς δ παιδαγωγὸς ἐὰν δὲν ἔχῃ γρήγορη ματιά. "Αλλ' αὐτὴ ἡ γρήγορη ματιά δὲν πρέπει νὰ παρατηρῇ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ τὶς δρεσ τὶς ἀφιερωμένες στὴ σχολικὴ ἐργασία ἢ εἰς τὶς οικογενειακὲς ἀπασχολήσεις ἔστω καὶ τὶς δρεσ ἐντάσεως. Πρέπει νὰ παρατηρῇ διανε τὸ παιδὲ εἶναι πραγματικὰ αὐτὸ ποὺ εἶναι, ἔστω καὶ ἀν ὀνειροπολῆ πάνω σ' ἔνα βιβλίο ἢ κατὰ τὴ διάρκεια ἐνδε περιπάτου, ἔστω καὶ διανείται σ' αὐτὴν τὴν κυρία ἀπασχόλησι — τὸ παιχνίδι — ποὺ εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ φυχικὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΚΘΕΣΕΩΝ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΕΠΙ ΤΗΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΩΝ

Τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Δημοτ. Σχολείων τῆς ἐκπαίδ. Περιφερείας Σητείας κ. Γεωργ. Ὁρφανουδάκη.

Αἱ Μαθητικαὶ Ἐξοχαι τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Σητείας ἐγκατεστάθησαν καὶ ἐλειτούργησαν κατὰ τὸ παρελθόν σχολικὸν ἔτος 1954—1955 εἰς τὰ νεόδμητον διδακτήριον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Χαματζίου.

Ἄδται ἥρχισαν νὰ λειτουργοῦν ἀπὸ τὴν 15ην Ἰουλίου ἡ. ἔ. ἔως τὴν 4ης Σεπτεμβρίου ἡ. ἔ.

Ἡ πρώτη κατασκηνωτικὴ περίοδος ἥρξατο τὴν 15ην Ἰουλίου καὶ ἔληξε τὴν 9ην Αὐγούστου, διαρκέσασα εἴκοσι ἔξι (ἀρ. 26) ἡμέρας.

Ἡ δευτέρα κατασκηνωτικὴ περίοδος ἥρξατο τὴν 10ην Αὐγούστου ἡ. ἔ. καὶ ἔληξε τὴν 4ην Σεπτεμβρίου.

Κατὰ τὴν πρώτην κατασκηνωτικὴν περίοδον ἔλαβον μέρος 119 ἡν δλφ κατασκηνωταί, 17 στελέχη καὶ 11 ἐργατικὸν προσωπικόν. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ἔλαβον μέρος 120 ἡν δλφ κατασκηνώτριαι, 17 στελέχη καὶ 10 ἐργατικὸν προσωπικόν.

Οὕτω αἱ Μαθητικαὶ Ἐξοχαι ἐλειτούργησαν ἡν δλφ ἐπὶ 52 ἡμέρας καὶ ἔλαβον ἡν συνόλῳ μέρος διακόσιοι ἐγενήκοντα πέντε κατασκηνωταὶ καὶ ἐργατικὸν προσωπικόν, ἦτοι α) κατασκηνωταὶ καὶ κατασκηνώτριαι διακόσιοι τεσσαράκοντα (ἀρ. 240), β) στελέχη τριάκοντα τέσσαρες (ἀρ. 34), γ) ἐργατικὸν προσωπικόν εἴκοσι ἡν (ἀρ. 21).

Διατολόγιον :

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας τῶν Παιδικῶν Ἐξοχῶν ἐφηρμούθη τὸ εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 69012) 17.6.1955 ἐγκύρωλιον Δ) γίγνεται τοῦ Υπουργείου Παιδείας δριζόμενον διαιτολόγιον μὲν ὀρισμένας τροποποιήσεις, ἐπενεχθείσας ὑπὸ τῆς διοικούσης Ἐπιτροπῆς τῶν Μ. Ε., ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ὑφισταμένων ἀναγκῶν καὶ ἡξακτίας τῶν τοπικῶν συνθηκῶν.

Ψυχαγωγία καὶ διγεία κατασκηνωτῶν :

α) Εἰς τὴν ἐπιτυχῆ λειτουργίαν τῆς κατασκηνώσεως συνετέλεσεν τὰ μέγιστα ἡ δλη ὀργάνωσις τῆς ψυχαγωγίας, ἡ ἐποία ἀπετέλεσεν ἡν ἀπὸ τὰ σοδαρώτερα προβλήματα τῆς λειτουργίας τῶν Μ. Ε.

Ή φυχαγωγία τῶν κατασκηνωτῶν ἡτο πλήρης καὶ ἐνηργεῖτο μὲ κουκλοθέάτρον, παιγνίδια, χορούς, κινηματογράφον, τραγούδια, κωμικὰ σκέτς, μινολόγους ραδιόφωνον, γραμμιδέφωνον, ἐκδρομάς, καραγκιδῆν κ. ἄ. Οἱ τρόποι οὗτοι τῆς φυχαγωγίας ἐνγλασσοντο καταλήγωσ διὰ νὰ ἀποφεύγηται ή δημιουργία τοῦ συναισθήματος τῆς ἀνίας.

Ἡ πλέον χαρούμενη ὥρα τῶν κατασκηνωτῶν ἡτο ή ὥρα τῆς φυχαγωγίας, τὴν ὅποιαν ἀνέμενον μὲ μεγάλην ἀνύπομονησίαν. Η φυχαγωγία ἐνθουσίαζεν τοὺς κατασκηνωτὰς καὶ ἐπέφερεν μεγάλην εὐχαρίστησιν, ἀλλαγὴν εἰς τὴν φυχολογίαν τῶν καὶ ἴδιᾳ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς νοσταλγίας τῆς οἰκογενείας των. Μετὰ ἀπὸ τὴν ὥραν τῆς φυχαγωγίας τὰ παιδιά ήσαν ἐνθουσιασμένα καὶ γελαστὰ μὲ ζωγραφισμένην εἰς τὸ πρόσωπόν των, τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς. Διεσκέδαζον πλήρως τοὺς μαθητὰς τὰ κωμικὰ σκέτς, τῶν ὅποιων οἱ θητοποιοὶ ήσαν κωμικοὶ τύποι, ἐπιλεγόμενοι, πρὸς τοῦτο, μεταξὺ τῶν κατασκηνωτῶν.

Οὗτοι συνεκροτοῦντο εἰς κωμικοὺς ὄμιλους καὶ ἀνεδίδαζον σχεδὸν ἑκάστην ἐσπέραν μίαν μικρὰν κωμῳδίαν, τὴς ὅποιας πολλάκις τὸ περιεχόμενον εἶχεν στοιχεῖα ἐκ τῆς εὐθύμου κατασκηνωτικῆς ζωῆς.

Πρὸς πληρεστέραν ἐπιτυχίαν τῆς φυχαγωγίας εἶχον συγχροτηθῇ καὶ μουσικοὶ ὄμιλοι ἐκ καλλιτέχνων κατασκηνωτῶν οἱ ὅποιοι ἔφαλλον ὥραῖα τραγούδια. Όμοιως ἐδιδάχθη εἰς ὄμιλα κατασκηνωτῶν, ὑπὸ διδασκάλου, κουκλοθέάτρου καὶ ἐδίδοντο κατὰ καιρούς σχετικαὶ παραστάσεις. Πολλάκις οἱ κωμικοὶ ὄμιλοι ὑπεδύνοντο ἀριστα κωμικοὺς ρόλους ἐπιθεωρησιακῶν καταλλήλων κωμῳδίῶν.

Μεταξὺ τῶν μαθητῶν ὑπῆρχον δύο κατασκηνωταί, οἱ ὅποιοι ἔξετέλουν λίγην ἐπιτυχῶς πολλὰ ἀκροβατικὰ νούμερα, τὰ ὅποια ἐπροξένουν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς μαθητάς. Τὰ νούμερα ταῦτα δὲν ήσαν ἐπικίνδυνα εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀκροβάτου καὶ ἐγένοντο ὑπὸ τὴν ἐπιθέλεψιν τοῦ Σχολιάτρου.

Γενικῶς καθ' ἡμᾶς ή δργάνωσις τῆς φυχαγωγίας τῶν Μ. Ἐξοχῶν τῆς Περιφερείας εἶχεν τὴν σαφῆ ἔννοιαν τῆς πληρότητος καὶ ἔξεπλήρωσεν πλήρως τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς ἀποστολήν.

β) Η ὕγεια τῶν κατασκηνωτῶν κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Μαθητικῶν Ἐξοχῶν ἡτο ἀρίστη. Ολόκληρον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς πρώτης καὶ δευτέρας περιόδου τὸ Ἀναρρωτήριον ἡτο ἀνευ σύδενδρος ἀρρώστου, ἐκτὸς ἐλαχίστων περιπτώσεων ἐλαφρῶν κρυολογημάτων μὲ ἐλαφρὸν ἐρεθισμὸν τῶν ἀμυγδαλῶν καὶ μικρὸς πυρετόν.

Ἐπισυμβάσαι αταξίας καὶ ἀνωμαλίας:

Αταξίαι καὶ ἀνωμαλίαι πάσης φύσεως, προσωπικὰ ἐπεισόδια εἰς τὸ ἀνώτερον καὶ τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατασκηνωτικῆς περιόδου δὲν συνέβησαν.

Γενικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἀποτελέσματα:

Ἡ ὅλη δργάνωσις τῆς λειτουργίας τῶν Μ. Ἐξοχῶν κατὰ τὴν κατασκηνωτικὴν περίοδον τοῦ ἔτους 1955 ὑπῆρξεν ἐπιτυχής μὲ καλὰ ἀποτελέσματα. Τὰ παιδιά

τηρούντο καρκετικά, χλωμά, έπινοσα και ἀπεξώρουν μὲ πλήρη ύγειαν και μὲ γῆγη-
μένον τὸ βάρος των.

Τὸ βάρος τῶν κατασκηνωτῶν γῆγηθη ἀπὸ μίαν ἔως τρεῖς δικόδας. Περιπτώ-
σεις στασίμου βάρους κατασκηνωτῶν εἰχομεν ἐλαχίστας.

Τὸ προσωπικὸν εἰργάσθη μὲ μεγάλην εὐσυγειδησίαν και ἐπέδειξεν ἐνδιαφέρον
και στοργὴν πρὸς τὸ παιδί, συγκατανόμενον πλήρως τὴν βαρείαν ἀποστολὴν τοῦ
στελέχους ἐνδεικοῦ ἀναρρωτηρίου.

Τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Α' ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Ρεθύμνης κ. Λαζ. Πετρίδου.

Τὸ φυσικὸν περιβάλλον τοῦ κατασκηνωτικοῦ μας χώρου παρουσιάζει πλεονε-
κτήματα τινὰ μεγάλης ἀξίας οἵτις: ὑψόμετρον 500 μέτρων, κλίμα ξηρόν, ἕδαφος
όμαλόν, μεγάλην ἔκτασιν, ἀνοικτὸν δρίζοντα, και δύο ἀνεκτικήτους συστάδας 100
περίπου ὑπεριωνοδίων πεύκων (κουκουναριές).

Ν. Α. ἀρχίζει ὁ δρεινὸς ὅγκος τῆς ΙΔΗΣ τῆς ὅποιας ἡ θέα ἐνέχει τὰς βραδυ-
νὰς ὥρας μεγαλοπρέπειαν. Β. Δ. και εἰς ἀπόστασιν 500 μέτρων χαράσσεται βραχεῖα
κατάφυτος χαράδρα (τὸ φαράγγι).

Β. τῆς κατασκηνώσεως και εἰς ἀπόστασιν 300 περίπου μέτρων, ἐγγὺς τοῦ
χείλους τῆς χαράδρας ἴσταται τὸ καθηγητικόν Μοναστήρι: τοῦ Ἀρκα-
δίου. Ηλασιά, τραμπατισμένη, ὡς τὴν ἄφισαν οἱ ἐπιτεθέντες Τούρκοι κατὰ τὸ
1866 ὑφοῦσται ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἅγ. Κων.) νου, πέριξ δὲ τῆς
τετραγώνου αὐλῆς ἴστανται: τὰ κελλία τῶν Καλογήρων. Τὰ τοξωτὰ κλάσιστρα
συντριβοῦνται μὲ προσσχήν και στοργὴν. Τὸ μικρὸν Μουσεῖον τῆς Μονῆς περιέσωσε
πολλὲ ἀντικείμενα τοῦ δράματος τῆς 8.11.1866. Ἄλλα και ὀλόκληρον τὸ Μονα-
στῆρι ἀμιλεῖ διὰ τὰ συμβάντα τῆς ήμέρας ἐκείνης. Ολίγων λεπτῶν περίπατος ἄγει:
τὸν προσκυνητὴν ἀπὸ τῆς Μονῆς εἰς τὸ ὑπερκείμενον ὑψώμα (KOPPE) ἀπὸ τοῦ
δρού οἱ μαρανίζεται σχεδὸν ἐν κατόψῃ ὀλόκληρον τὸ Ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς ἐπαρ-
χίας Ρεθύμνου και τὸ Δυτικὸν τρῆμα τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου (μὲ 20) ἀδα χω-
ρίων. "Ολοὶ οἱ Ἐλληνες γνωρίζουν τὸ Ἀρκάδι, οἱ Κρήτες τὸ προσκυνοῦν και οἱ
κάτοικοι τοῦ Ν. Ρεθύμνης τὸ λατρεύουν.

Τὸ Ἱερὸν Μοναστῆρι ἔνώπιον τὴν πίστιν πρὸς τὸν θεὸν μὲ τὴν ἐκουσίαν ὑπὲρ
τῆς ἐλευθερίας αὐτοθυσίαν. Ολόκληρος ἡ γεωγραφικὴ περιοχὴ κυριαρχεῖται ἀπὸ
τὴν φυσιογνωμίαν και τὸν θρῦλον τῆς Μονῆς. Ὑπὸ τὴν σκιάν του ὥργανωθησαν αἱ
Μαθητικαὶ Κατασκηνώσεις μας ἐπὶ χώρου διωρέαν παρχαρηθέντος δι' ἀποφάσεως
τοῦ ἡγουμενού μοναδιού. "Ἐχομεν τὴν γνώμην ὅτι οὐδεμία ἀλλη τοποθεσία ἦτο δυ-
νατὸν νὰ προσφέρῃ τόσας ἐντυπώσεις, τόσην διδαχὴν και τόσα πλεονεκτήματα,
ὅσα προσφέρει ἡ περιοχὴ αὕτη.

Οι κατασκηνωταί δόηγούμενοι κατά τὰς ἑορτὰς πρὸς ἐκκλησιασμόν, ἀντιλαμβανόμενοι ίδιοις ὅμμασι τοὺς χώρους τῆς Μονῆς, ἐπισκεπτόμενοι τὸ Μουσεῖον νουθετούμενοι καὶ συνομιλοῦντες μετὰ Μοναχῶν, ἀποθησαυρίζουν πολυτυμοτάτας γνώσεις.

Διαδιοιντες ἐν τῇ κατασκηνώσει καὶ ἔξερχόμενοι διὸ ἀπογευματινὸν περίπατον μέχρι τοῦ ὑψηλατος ΚΟΡΡΕ, μανθάνουν τόσην πατριδογνωσίαν καὶ ἔκαθαρίζουν τόσας γεωγραφικάς ἐγγύεις, διασ ποτὲ δὲν ἥδυναντο νὰ μάθουν ἐν τῷ σχολείῳ.

Πρὸς ἀπασχόλησίν των καὶ διδασκαλίαν συνάμα ὠδηγούντο φ. μ. ὑπὸ συστάδα πεύκων, τὴν δοποίαν μόνοι των οἱ μαθηταὶ ὀνόμασαν «πράσινη» καὶ ἥσχολοντο μὲ διάφορα ἀγωνιστικά, ἢ ἀτομικά μετ' ὀργάνων καὶ ἄνευ ὀργάνων, κινητικά ἢ διανοητικά παιγνια, τὰ δοποία συνεπληρούντο διὸ εὐχαρίστου διδασκαλίας. Διήγησις ἀνεκδότων, λύσις αἰνιγμάτων, ἐκμάθησις παιγνιδιῶν, χορῶν, ἀσμάτων ἢ ἀκρόσιες διδασκάλου ἀναγνωρισκοντος τὴν ἴστορικὴν μελέτην τοῦ κ. Παντ. Πρεβελάκη «Παντέρηη Κρήτη». ἢ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν «Μόγλη» τοῦ Κίπλιγκ, ἀπετέλουν τὸ κατασταλτικὸν στοιχεῖον ἀποθεραπείας μετὰ ἔντονον σωματικὸν ἔργον λόγῳ τῶν παιγνιδίων.

Πέραν τῶν ὡρῶν ψυχαγωγίας καὶ διδοῦ λίας ὑπῆρχεν ἡ ἀπασχόλησις τοῦ νοικοκοιρεύματος τῆς κατασκηνώσεως. Μία τόσον ἐκτεταμένη περιοχὴ ἔχειται καθημερινὴ φροντίδα διὰ γὰρ διατηρήσαι καθαρὰ καὶ ἐν τάξει, ὡς καὶ συνεχῆ μέριμναν βελτιώσεων διὸ ἡγιεῖλάντο αἱ Κοινότητες. Αἱ πέριξ τῶν ὑπωνωτηρίων ἀπορριφθεῖσαι ποσότητες χώματος κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν Θεμελίων, ίσοπεδώθησαν, διεκοσμήθησαν καὶ ἐσπάρησαν διὰ γλόσης. Εἰς δῆλη τὴν περιοχὴν περὶ τὸν Βοιμὸν καὶ τὸ σημιαστάτου ἐχαράχθησαν δρόμοι ἢ συντήρησις τῶν δοποίων καὶ ὁ χρωματισμός των διὰ λευκῶν καὶ κυανῶν λιθαρίων ἀπῆκει ἵκανην ἔργασίαν ἢν εὐχαρίστως ἔξετέλουν οἱ μικροὶ κατασκηνωταί.

«Οποις διῆγον τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας ὑπὸ τὰς συστάδας τῶν πεύκων παιζοτες, διδασκόμενοι ἀκροώμενοι ἢ ἔργαζόμενοι, ἐδημητούργησαν μόνοι των καὶ τὴν ἐξῆς πρόσθετον ἀπασχόλησιν. «Ἐμάζευον σπέρματα κουκουναριᾶς» τὰ «κουκούνια» ἔπιος τὰ ὀνόμασαν. Τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των εἰς τὸν πευκῶνα συγέλεγον τὰ ὑπὸ τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου διασκορπίζομενα σπέρματα τῶν δένδρων, κατεμέτρουν αὐτά, προσέβαινον εἰς λογαριασμοὺς καὶ συγχρίσεις καὶ τὰ ἐφύλασσον εἰς τὸ σακκιδίον των μετὰ τῶν ἀτομικῶν των εἰδῶν, ἵνα τὰ προσφέρουν εἰς τὴν μητέραν των δταγ θὰ λήξῃ ἢ κατασκήνωσις. Ἐθεωρήσαμεν διὸ ἡ αὐθόρυμπτος αὐτῆς ἀπασχόλησις, συνέχουσα τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ίδιαν οἰκογένειαν, τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμεύσεως καὶ τὴν διάθεσιν προσφορᾶς εὐχαρίστων ἐκπλήξεων πρὸς ἀγαπητὰ πρόσωπα, ἔπρεπε νὰ τύχῃ προστασίας ἐκ μέρους τῶν στελεχῶν τῆς κατασκηνώσεως. Τὰ εὐρήματα ταῦτα τῶν κατασκηνωτῶν μετρηρένα ἐν πρᾶσι ἐν ἀπετέλουν τὴν ίδιοτητίαν των, περὶ τὸ τέλος δὲ ἐκάστης περιόδου ἔνας ἔκαστος εἶχε συγκεντρώσει ἵκανην ποσότητα κουκούνια τὰ δοποία ἀπέφερον ὑπερηφάνως μετὰ τῶν ἀτομικῶν των εἰδῶν πρὸς τὴν μητέρα των.

Βεβαίως τὰ αὐτὰ ἡ ἄλλα ἀνάλογα ἡ ἔτι βελτιωμένον πρόγραμμα ισχύουν εἰς ὅλας τὰς κατασκηνώσεις, ἀν δὲ τὰ ἀνέφερα, τὸ ἔπραξα μόνον διὰ νὰ εἴπω διὰ δὲν ὑστεροῦμεν τῶν ἄλλων Περιφερειῶν δις παρακολουθοῦμεν ἐν εὐγενῇ καὶ φιλοτίμῳ ἀμπλῆῃ.

Τὰ νέα μόνιμα ἔργα :

Ἡ Ε.Μ.Σ. Α' Περιφερείας Ρεθύμνης ἴσταται εὐγνώμων ἔναντι τῆς Κ.Ε.Μ.Σ. καὶ γενικώτερον τοῦ Υπουργείου Παιδείας καὶ τῆς Κυβερνήσεως, διότι διαπάναις τοῦ Κράτους κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ ὡραιότατα, στερεώτατα καὶ θυμαράτια 4 κτίρια ὑπνωτηρίων. Τὰ ἔργα ταῦτα ἀποπερατωθέντα τὸν παρελθόντα Ιούλιον ἔχρησιμοις οἰκοποιήθησαν ἀμέσως λάμποντα, καινουργή, περικαλλή, παρέχοντα τὸ αἰσθημα τῆς ἀσφαλείας.

Συμπληρωματικῶν ἀνηγέρθη μηχανοστάσιον, ἡγοράσθη ἡλεκτροπαραγωγὴ δύεις, ἐγένοντο μόνιμον δίκτυον καὶ ἐγκαταστάσεις ἡλεκτροφωτισμοῦ καὶ ἀπέκτησε ἡ κατασκηνώσεις μας ἀνεστιν καὶ ἐξωραϊσμὸν πολιτισμοῦ. Ἐπίσης ἐγένοντο βελτίστεις τινὲς εἰς τὴν ἀποχεύτευσιν καὶ τὴν πυρεστίαν τοῦ μαγειρείου.

Προκύψασα : ωφέλεια :

Οἱ κατασκηνωταὶ μας ἀπέκτησαν τὸ χρώμα τῆς ὑγείας, ηὔξησαν εἰς βάρος, μπλίσθησαν διὰ νέων δυνάμεων καὶ ἀπέθησαν εὐρωπατέρει.

Ἐμαθού γὰ περιποιοῦνται ἔαυτούς, ἀνευ προσφυγῆς εἰς τοὺς ἐνγλίκους, νὰ ἐνδύωνται, νὰ πλύνωνται, νὰ κτενίζωνται, νὰ ξεσκονίζουν, δερίζουν καὶ συγυρίζουν τὴν κλινοστρωματικὴν καὶ τὰ ἀτομικά των εἰδη, ἀπέκτησαν τὴν ἔννοιαν τοῦ ρυθμοῦ, τοῦ ὡραίου, τῆς τάξεως καὶ ἀκριβείας, διὰ τῆς προγραμματισμένης ζωῆς, τῶν Γυμναστικῶν ἀσκήσεων, τοῦ χοροῦ, τῶν ἀστικῶν, τῆς θέας τοῦ ἐν τῇ φύσει ὑπάρχοντος καλοῦ, τῶν ἐργασιῶν εὐπρεπισμοῦ τῆς κατασκηνώσεως.

Ἐμαθού προσέτει οἱ ἔξι αὐτῶν ἐγωκότεικῶτεροι διὰ οὐδὲν δικαιώματα ἔχουν περισσότερον τῶν ἄλλων, οἱ δὲ ἀτολμάτεροι διὰ εἶναι ἵστοι τὰς δυνάμεις πρὸς τοὺς πρέχοντας, ἐγγωρίσθησαν ἄρρενα καὶ θῆλεα, ἀνεμίχθησαν ἀγροτόπαιδες καὶ δετόπαιδες, κατενόησαν διὰ ὡς σύνολον πολλὰ δύνανται, ἐνῷ ὡς ἀτομα διαλύονται. Ἐσυνήθισαν εἰς τὴν συμβίωσιν, συνεργασίαν, ἀλληλοεργίαν, συνεδρήθησαν εἰς ὅμιλος ὁμιλοχωρίων ὁμιλίων, ὁμιλίων διαφρερόντων, συγγενῶν χαρακτήρων, ὡργανώθησαν εἰς δργανικὰ τμῆματα, συνηγγωνίσθησαν κατὰ Κοινότητας, ὑπηρέτησαν οἱ μὲν τοὺς δέ, ἔλαχον τὴν βοήθειαν ἔχοντες, ἐδημητούργησαν φύλιας, δεσμούς, καὶ ἐν λόγῳ φυσικῶς καὶ ἀδιάστως ἔσπειρον μόνοι: ἐν ἔαυτοῖς τὸν σπόρον τῆς Κοινωνικῆς ἀρετῆς, προσαχθέντες εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἔννοιῶν Νόμου καὶ Πειθαρχίας. Ηδηγήσαν προσέτει τὸν κύκλον τῶν γνώσεών των, συνέκριναν ἔαυτοὺς πρὸς ἄλλους, ἐγκινήσαν καὶ ἄλλους διδ) λους εἰδούς τοσάκις ἰδίοις ὅμιμασι ἐποπτικῶς τοὺς γεωγραφικοὺς δρόους, τὴν ἡρεμίαν τῆς φυσικῆς ζωῆς, τὴν δύναμιν τῶν στοιχείων, πρέβησαν εἰς ἀνακατάταξιν τῶν γνώσεών των, καὶ προτίχησαν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἐμπειρίας. Ἐκεὶ δημος ὅπου ἡ ἀξία καὶ ἡ καθαρότης τῶν ἐκ τῆς κατασκηνωτικῆς ζωῆς γνώσεων εἶναι διαμφισθήτητος καὶ τεραστία, εἶναι δὲ θηρησκευ-

τικός τομεύς. Ἐπεσκέψθησαν τὴν ἀνατιναχθεῖσαν πυριτιδαποθήκην, εἶδον εἰς τὸ ἔστεοφυλάκιον τοὺς σπαθισμοὺς ἐπὶ τῶν κραγίων, ἀντίκρυσαν τὸ ιερὸν λάθαρον τῆς Μονῆς, ἐμελέτησαν τὸ ἐπί αὐτοῦ καρφιτσωμένον ίδιόχειρον ποίημα τοῦ Πολέμη, εἶδον φωτοτυπίας ἑγγράφων τοῦ Φρουράρχου Δημιακοπούλου καὶ τοῦ Ἡγούμενου Γαβριήλ κατὰ τὸ τελευταῖον (24) ωρον τῶν πολιορκουμένων, ἐγνώρισαν ὅλας τὰς λεπτομερείας τοῦ δράματος, ἤκουσαν ἀφίγγησιν γέροντος Μοναχοῦ ὅστις ὡς καλογεροπαΐδι πρὸ (60) ετίας ἐπιληροφορήθη παρ' αὐτοπτῶν τὰ συμβάντα. Αὕτης τῆς ἐνεργοῦ Ἐθνικῆς παραδόσεως δὲ εἶναι δύνατὸν παρὰ νὰ γίνῃ κάτοχος ὁ ἐπισκέπτης, πολὺ δὲ περισσότερον δικαιότερος κατασκηνωτής. Ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἀγωτέρω ἐργήθη διδάσκουν τὰ πράγματα, τὰ μνημεῖα, τὰ ἔχη τῶν σπαθισμῶν τὰ τραύματα τῶν τούχων, τὸ ἐπιδηλητικὸν περιβάλλον, διέρρευσαν οἱ γέροντες Μοναχοί. Εἶναι δὲ τοιαῦτη ἡ ἀληγούσχις τοῦ Θρησκευτικοῦ στοιχείου καὶ τοῦ πατριωτικοῦ συναυτιζόμενος, ὃστε δέν δύναται τις νὰ διαχωρίσῃ ποῖον ἐκ τῶν δύο προάγεται περισσότερον.

Μῆνας ἡδη μετὰ τὴν ληξίν τῆς λειτουργίας τῶν κατασκηνώσεων αισθάνομαι μεγίστην ἴκανοποίησιν δταν κατὰ τὰς ἐπιθεωρήσεις τῶν σχολείων τῆς ὑπαίθρου συναντῶ γνωστὰς συμπαθεῖς μορφὰς κατασκηνωτῶν, οἵτινες μετὰ θάρρους καὶ ἐμπιστοσύνης μὲν ὑποδέχονται. Δύναται τις νὰ διακρίνῃ εἰς τοὺς ὄφθαλμούς των τὴν χαρὰν διότι ὑπῆρξαν κατασκηνωταί.

Δύναμαι διθεν καὶ διποφαινόμενος νὰ ἐκφράσω τὴν χαρὰν καὶ ὑπερηφάνειάν μου διότι προσταμαὶ αὐτῆς τῆς Περιφερείας καὶ προέστην αὐτῆς τῆς κατασκηνώσεως.

Τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Δημοτ. Σχολείων τῆς ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Ἐδέσσης κ. Ἀρ. Καραστεργίου.

Ἡ μαθητικὴ κατασκήνωσις τῆς ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Ἐδέσσης λειτουργεῖ ὄμοι μετὰ τῶν τοιούτων τῶν ἐκπαιδευτικῶν Περιφερειῶν Γιαννιτσῶν καὶ Ἀλιωπίας, εἰς τὸν κατασκηνωτικὸν χώρον Σωτείρας.

Ἐξακόσιοι (ἀριθ. 600) ἄνθρωποι ἐν τῷ κατασκηνωτικῷ χώρῳ ἔζησαν μὲν μεγάλην καθαριότητα, χωρὶς τὰ ἐπικίνδυνα καὶ ἐνοχλητικὰ ἔντομα, μὲν τάξιν, χωρὶς βοήν καὶ τὰ παρόμοια, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὰ μόνιμα ἔργα καὶ ιδίως τὰ δευτερεύοντα τοιαῦτα τῶν ἀποχετεύσεων, τῶν ιστοπεδώσεων καὶ τῆς ὑδρεύσεως (κατάδρεγμα τοῦ χώρου κ.λ.π.).

Ἡ ὀλοκλήρωσις τῶν μονίμων ἔργων (Ἀρχηγεῖον — κατοικία προσωπικοῦ, ἀναρρωτήριον — περίφραξις — ἐπίστρωσις διὰ χαλίκων — καὶ ἔργα καλλωπισμοῦ) θὰ καταστήσῃ τὴν παραμονὴν εἰς τὴν κατασκήνωσιν ιδανικήν.

Ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν κατασκηνών :

Ὕπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Μ.Κ. κατηρτίσθη Γενικὸν καὶ Εἰδικὸν πρόγραμμα, τὸ ἐποίησον προσέβλεπεν καὶ διὰ τὴν τελευταῖαν ἀκόμη λεπτομέρειαν τῆς ζωῆς τῶν κατασκηνωτῶν γενικῶς.

Τούτο ἐνεκρίθη ὥφ' ἡμῖν, λαβόντων ὡς βάσιν τὰς Διαταγὰς καὶ τὸν κανονισμὸν τῶν M.K.

Τγεία, χαρά, ἀνθεσίς σωματική καὶ πνευματική εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς ζωῆς τῶν κατασκηνωτῶν. Εἰδικώτερον τὰ ἀφορῶντα τὴν ἑσωτερικὴν ζωὴν τῆς κατασκηνώσεως ἔχουσαν ὡς ἔξης :

1. Το μενὲ καθαριότητα : Διενεμήθη σάπων, ἐγένοντο φεκασμοὶ διὰ DDT, ἐρρίπτετο εἰς τὰ ἀφορευτήρια ἀντισηπτικόν, ἐρρίπτοντο τὰ ἀπορίματα ἐντὸς καταλλήλων βρόθων. Ἐπίσης ἐγίγνετο ὁ καθημερινὸς ἀερισμὸς τῶν κλινοσκεπασμάτων, πλύσιμον προσώπου, κεφαλῆς, ποδῶν καὶ δις τῆς ἑδδομάδος λουτρόν.

Ἡ καθαριότητης τῶν ὑπνωτηρίων καὶ τοῦ λοιποῦ κατασκηνωτικοῦ χώρου ἐτηρεῖτο μετὰ σχολαστικότητος. Ἐπειθεωροῦντο τὰ εἰδη ἐπενδύσεως καὶ ἐὰν ηλλασσον ταῦτα οἱ κατασκηνωταί.

Ἐπίσης τὰ εἰδη ἑστιάσεως καὶ μαγειρείου ἐτηροῦντο καθαρὰ καὶ ἐκαστιτεροῦντο ὡς ἐπιδάλλεται. Ἐν ὀλίγοις πιστῶς ἐτηροῦντο αἱ περὶ καθαριότητος διατάξεις τοῦ σχετικοῦ κανονισμοῦ.

2. Το μενὲ τάξις : Τάξις εἰς τὰ ἀτομικὰ εἰδη τῶν κατασκηνωτῶν, τάξις ἐν τῷ κατασκηνωτικῷ χώρῳ, τάξις κατὰ τὸ φαγητόν, τὰς κατακλίσεις, τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἡμερησίου προγράμματος, τὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν ψυχαγωγίαν. Τάξις παντοῦ. Γενικῶς τὴν ζωὴν τῶν κατασκηνωτῶν καὶ εἰς τὴν μικροτέραν λεπτομέρειάν της τὴν ἐχαρακτήριζεν ἡ τάξις. Βεβαίως συμβίωσις ἀτόμων ἀνευ τάξεως καὶ μάλιστα παῖδων διαπαιδαγωγουμένων, δὲν εἶναι νοητή.

3. Το μενὲ διαιτήσις : Καθαρή, θρεπτικὴ ὑπεραρκετὴ τροφὴ παρείχετο εἰς τοὺς κατασκηνωτὰς μαθητὰς καθ' ἑκάστην. Παρείχετο δὲ κατὰ τρόπον πολιτισμένον. Ἐπὶ ώραιών τραπεζῶν, κατόπιν προσευχῆς πρὸ καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν μὲ δλα τὰ ἀπαραίτητα μέσα ἑστιάσεως, μὲ δλους τοὺς τύπους τοῦ τρώγειν (πῶς δέοντα πρατημεν τὰ μαχαιροπήρουνα, πῶς δέον νὰ μασῶμεν, πῶς νὰ ζητῶμεν διπλαίς) ἐλάμβανον τὴν τροφὴν οἱ μικροὶ φιλοξενούμενοι τῆς Ἐλληνικῆς Πατρίδος.

"Ετρωγον δὲ κατὰ βούλησιν διότι δλα ήσαν ὑπεραρκετά. Μετὰ μίαν ἑδδομάδα ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως των εἰς τὴν M.K. ἐλάχιστοι μόνον ἐκ τῶν μαθητῶν καὶ οἱ πλέον ενσιωμοὶ ἐζήτουν κάτι περισσότερον ἀπὸ διπλαίς.

Ἐκτὸς τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ καὶ τὰ στελέχη ήσαν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἑσθιόγυτων κατασκηνωτῶν. Μικρὰ ψυχαγωγία ἐπηγολούθει τοῦ φαγητοῦ.

4. Το μενὲ διαιτικαὶ παῖδες : Καθ' ώρισμένας Κυριακὰς ἐτελείτο ἡ θεία λειτουργία. Εἰς τὴν ώρισμένην καθ' ἑκάστην ώραν καὶ χωρὶς τοῦτο νὰ λαμβάνῃ δψιν ἔηρος μαθήματος, ἐδιδάσκοντο οἱ κατασκηνωταί, κατὰ πολὺ εὐχάριστον τρόπον. Κατάχρησις εἰς τὸ σγημεῖον τοῦτο ἀπεφεύγετο. Ἐπίσης παρὰ τῶν διμαδαρχῶν ἀνεγιγνώσκοντο εἰς τὴν διμάδα καὶ ἐν τῷ ὑπνωτηρίῳ διάφορα κατάλληλα μικρὰ βιδιλιάρια, ἀτινα ἐπρομήθευσεν εἰς τὴν κατασκηνώσιν ἡ E.M.S. Ἐδέσσης.

Κατὰ τὴν κοινὴν προσευχήν, τὴν ἔπαρσιν καὶ ὑποστολὴν τῆς σημαίας, τὴν

προετοιμασίαν μικρών παιδικών έօρτων καὶ τὴν ἐν γένει ἀναστροφήν των ἐν τῷ κατασκηνωτικῷ χώρῳ ἐδιδάσκοντο πολλὰ οἱ κατασκηνωταί.

Ἄκομη κατὰ τὰς ἀπασχολήσεις των (κατασκευὴ μικρών ἑκκλησιῶν, χαρτῶν, πύργων, ἐκ λάσπης καὶ πετραδίων καὶ λοιπαὶ διακοσμήσεις) ἐδιδάσκοντο ἀρκετὰ οἱ μικροί.

Κυρίως δημιουργίας ἐδίδασκε τούτους τὸ παράδειγμα ζωῆς τῶν στελεχῶν, τὰ ὅποια μεγάλην σημασίαν ἔδωσαν εἰς τοὺς τρόπους ζωῆς των ἐν τῇ κατασκηνώσει.

Μέσα εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν «ΧΡΙΣΤΟΣ — ΕΑΛΑΑΣ» ἀνέπνεον ἐκπονοῦ καὶ ἔζων οἱ μικροί κατασκηνωταί. Καὶ

5. Τομεὺς Ψυχαγωγίας. Καθ' ἡμέραν καὶ τὴν κεκανονισμένην ὥραν ἐψυχαγωγοῦντο κατὰ τρόπον ζηλευτὸν οἱ κατασκηνωταί. Ἀσματα, μονωδίαι, ποιήματα, σκέτς, παιγνια, χοροὶ κ.λ.π. ἀπετέλουν τὰ μέσα ψυχαγωγίας τῶν κατασκηνωτῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ πυραὶ, αἱ μικροερωταὶ καὶ αἱ ἐκδρομαὶ ἐψυχαγώγουν ἀρκούντως τοὺς κατασκηνωτάς. Περισσότερον δὲ ὅλων τὸ ραδιόφωνον παρεῖχε ψυχαγωγίαν εἰς τοὺς κατασκηνωτάς.

Ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα:

1. Ηὑξήθη τὸ βάρος τῶν κατασκηνωτῶν μαθητῶν

ἀπὸ	0—1	ὸκάδας	εἰς	140	μαθητὰς
ἀπὸ	1—2	ὸκάδας	εἰς	131	μαθητὰς
ἀπὸ	2—3	ὸκάδας	εἰς	29	μαθητὰς
ἀπὸ	3—4	ὸκάδας	εἰς	2	μαθητὰς

2. Η διάθεσις, ἡ ζωηρότης, ἡ μεγάλη των χαρὰ ήσαν πασι φανῶς ἔκδηλα.

3. Ἐδελτιώθη τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου πάντων ἀνεξιρέτως τῶν μαθητῶν.

4. Αἱ λυπηροὶ πάλιν ἐκδηλώσεις τῶν κατασκηνωτῶν, καθ' ἣν ἡμέραν ἡτοιμάζοντο δι' ἀναχρόνησιν ἐκ τῆς Μ.Κ., διότι ἔλληγε πλέον ἡ κατασκηνωτική περίοδος, σημαίνουσι πολλά.

5. Αἱ εὐχαριστίαι πλείστων γονέων καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη των, διότι τὸ Κράτος ἔσωσε τὰ παιδιά των, ἐκφρασθέντα πολλάκις ἐνώπιον ἡμῶν, ἀποδεικνύουν πόσον διθεσμὸς τῶν Μ.Κ. ἀνεγνωρίζει θῶς σωτήριος διὸ τοῦ Έλληνικοῦ λαοῦ.

6. Εἰς τὴν κατασκηνωσιν ἡμέρων ἐνισχύθησαν καὶ γλωσσικῶς πολλοὶ μαθηταὶ ἐκ χωρίων δημιούντων ἀλληγορικά.

7. Οἱ τρόποι τῶν κατασκηνωτῶν ἐδελτιώθησαν πάρα πολύ. Η κοινωνικότης των δὲ γενικᾶς προσήκθη εἰς μέγαν βαθμόν. Ἡσαν παιδιὰ τὰ ὅποια τὸ πρῶτον ἐκοινιζήσαν ἐπὶ κρεβδωτοῦ, τὸ πρῶτον ἔφαγον εἰς διψήλων τραπέζι, μὲν μαχαίρι καὶ δεύτερο πιάτο, μὲν φροῦτο εἰς κάθε φαγητόν των κ.λ.π.

8. Ἐκαλλιεργήθησαν θρησκευτικῶς καὶ πατριωτικῶς καὶ ἡγαπήθησαν μεταξύ των οἱ ἐκ διαφόρων χωρίων κατασκηνωταί. (ἔφαγον μαζὰ φωμὶ καὶ ἀλάτι — ἐν προκειμένῳ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα). Καὶ

9. Η εὐγνωμοσύνη των πρὸς τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ, ἡτοι πεινώντας τοὺς ξθοεψέ καὶ διψήντας τοὺς ἐπέτισεν, ἔφωλιασεν ἀναμφιδόλως πλέον διὰ παντὸς εἰς κάποιαν πτυχὴν τῆς ψυχῆς των.

Τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτ. Σχολείων τῆς ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Κορινθίας κ. Γερασ. Παναγιωτοπούλου.

Ἡ κατασκήνωσις Κλημεντίου τῆς ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Κορινθίας λειτουργεῖ ἀπὸ δεσμάς ἐλλείψει δὲ μονίμων κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων καὶ ἄλλων συγαρφῶν μέσων στεγάζεται εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ 4) ξίου διδακτηρίου τοῦ δημ. σχολείου Κλημέντη - Καίσαρι.

Τὸ διδακτήριον τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον καὶ ἐγγύς τῶν συνοικισμῶν Κλημέντη - Καίσαρι καὶ ἔχει πηρετεῖ ἀριστα τοὺς μαθητὰς ἀμφοτέρων, χάρις εἰς τὴν βάσει τὸ χρηματονομοῦ σχεδίου κατασκευήν του καὶ τὸ εὐρύχωρον τοῦ προαυλίου του.

Ἡ θέσις του δεσμόζουσα πλακιστοῦται : μὲ τὴν πανοραμικὴν θέαν τῶν δύο συνοικισμῶν, μὲ τὰ καλοδαλμένα καὶ διπλά σπιτάκια των, μὲ τὸ ὅπερθέν του κωνοειδές οὐφώμα «κωνοικύρα» κατάφυτον καὶ σκοτεινὸν ἀπὸ τὸ βαθὺ πράσινον χρῶμα τῶν ἐλάτων, ποὺ τὸ καλύπτει καὶ μακρόθεν μὲ τὰ κατάφυτα οὐφώματα.

Τὸ οὐφόμετρον τοῦ χώρου τούτου 970 μέτρα, τὴν κατασκήνωσιν τὴν κατατάσσει εἰς τὰς δρεινὰς καὶ εἰναι καταφανῆ τὰ στοιχεῖα, ποὺ τὴν χαρακτηρίζουν ὡς τοιαύτην. Τὸ δροσερὸ δεράκι τὴν κατατάσσει καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ημέρας καὶ τὸ κρύο νερὸ δροσίζει τοὺς φιλοξενουμένους τῆς. "Ολα τοποθετημένα εἰς ἓνα θυμιάσιον συγδυασμὸν δημιουργοῦν δλας τὰς προϋποθέσεις διὰ μίαν διάθεσιν φυγικῆς καὶ σωματικῆς ἀγαθάσεως.

Απὸ τοῦ ἐπομένου ἔτους τὸ διδακτήριον θὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ γὰ εἶναι ὁ ξενών τῆς κατασκηνώσεως, διότι ἀπὸ τοῦ τρέχοντος ἔτους ἡρξατο ἡ ἀνέγερσις, μονίμων κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων καὶ οὕτω τὴν ἔξαρτετον τοποθεσίαν ταῦτην θὰ στολίσῃ τὸ κτιριακὸν συγκρότημα τῆς κατασκηνώσεως, ὥστε γὰ ἀποδῆ ἓνα πραγματικὸν ἀναρωτήριον φυγῆς καὶ σώματος τῶν εἰς αὐτὴν διαβιούντων κατασκηνωτῶν.

Τὸ Κλημέντη ἀπέχει τῆς Κορίνθου, ἔδρας μας, 43 χιλιόμετρα, ἐκ τῶν δύοιων τὰ ἡμίην ἑστρωμένα δι' ἀσφάλτου τὰ δὲ ὅπλοιπα διὰ σκύρων, ἀλλὰ εἰς καλὴν κατάστασιν. "Αν καὶ εὑρίσκεται σχετικῶς μακρὰν τῶν κέντρων καὶ εἰς δρεινὴν περιοχὴν ἔχει πηρετεῖται λίγων ικανοποιητικῶν μὲ τὸ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ε.Μ.Σ. φορτηγὸν ἀντοκίνητον.

Λειτουργία κατασκηνώσεως :

Ἡ κατασκήνωσις Κλημεντίου τόσον κατὰ τὸ παρὸν ἔτος δύον καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη δὲν ἐπέτυχε νὰ περιλάβῃ δλον τὸν προβλεπόμενον ἀριθμὸν τῶν κατασκηνωτῶν, διότι αἱ τέσσαρες αἴθουσαι τοῦ διδακτηρίου εἰς τὸ διπολὸν ἐστεγάζετο ἥσαν ἀνεπαρκεῖς. Ἐλειτουργήσεις μὲ μειωμένον ἀριθμὸν, ἀνερχόμενον εἰς 110 κατασκηνωτάς. Ἐκ τῆς συχνῆς παρακολουθήσεως τῆς λειτουργίας τῆς κατασκηνώσεως κατὰ τὸ τρέχον ἔτος διεπιστρέθησαν τὰ κάτωθι :

1) Ως πρὸς τὴν σωματικὴν ὑγείαν τῶν κατασκηνωτῶν:

"Ολοὶ οἱ μικροὶ κατασκηνωταὶ γῆσησαν τὸ βάρος τῶν. Καὶ ἀναφέρομεν ὡς ἐνθετικὸν τῆς σωματικῆς ὑγείας τὸ βάρος, διότι ἐπ' αὐτοῦ σοδαρῶς ὑπολογίζεται, τόσον ἡ οἰκογένεια δύον καὶ ἡ ἐπιστήμη, τὴν ἐν γένει ὄμαλὴν πορείαν τῆς ὑγείας τοῦ παιδίου. Μετὰ τοῦ βάρους παράλληλα γῆσαν: τὸ ροδόχρον τοῦ προσώπου, ἡ λάμψη τῶν ὁφθαλμῶν, ἡ ψυχικὴ διάθεσις καὶ ἡ ξωγρότης τῶν κινήσεων.

Ἡ δρεξίς των γῆτο πάντοτε παροῦσα καὶ τοὺς προέτρεπε μετὰ βουλικίας εἰς τὸ θαυμασίως παρασκευαζόμενον φαγητόν των.

"Ασθένειαι ἔκτος τινῶν μικροτραυματισμῶν καὶ ἀμυγδαλίτιδων δὲν ἔξεδηγάλωθησαν καὶ τὸ ἀναρρωτήριον, ὅπερ ἐλειτούργει μὲ τὴν ἐπιβλέψιν Πατροῦ καὶ νοσοκόμου, γῆτο σχεδὸν πάντοτε κενόν.

2) Ως πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν:

"Ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν τὸ ὑπὸ τοῦ Σοῦ Ἄπουργείου ἐκπονηθὲν ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῆς ἐν γένει πνευματικῆς ἀπασχολήσεως τῶν τροφίμων τῆς κατασκηνώσεως. Τὰ στελέχη τῆς κατασκηνώσεως ἔμπειροι διδοῦσι, καὶ χρησιμοποιηθέντα καὶ κατὰ τὸ παρελθόν ὡς τοιαῦτα, ἐγνώριζον τὴν ἴδιακουσταν μορφὴν τῆς κατασκηνωτικῆς ζωῆς καὶ κατόπιν προηγηθεῖσης διεξοδικῆς συζητήσεως τόσον ἐπὶ τῆς οὔλης δύον καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ἔθεσαν εἰς ἐφαρμογὴν τὰ διὰ τοῦ προγράμματος τούτου παραγγελόμενα. Μόνον αἱ φυσιογνωσίαι συλλογαὶ ὑπῆρξαν πενιχραῖ, διστοιχιμδές δημως τῶν θαλάμων γῆτο κάτι τὶ ἔξαιρετικόν.

3) Ψυχαγωγία:

Τὸ ὅλον πρόγραμμα, τὸ ἀποδέπτον εἰς τὴν σωματικὴν ὑγείαν καὶ πνευματικὴν καλλιέργειαν τῶν κατασκηνωτῶν, ἐπλαισίων, πρόγραμμα ψυχαγωγίας συνιστάμενον εἰς τὴν ἀπὸ προχείρου σκηνῆς παράστασιν ἔργων καὶ σκέτη μὲ ἀσματα θρησκευτικοῦ, ἑθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιεχομένου. Δὲν παραλείπομεν νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι δὲ θεσμὸς τῶν μαθητικῶν κατασκηνώσεων ἐπεδίληθη εἰς τὴν συνείδησιν διλοκήρου τῆς κοινωνίας τόσον διὰ τὴν ἀρτίαν αὐτῶν ὀργάνωσιν δύον καὶ διὰ τὴν ἐν αὐταῖς τελουμένην ἐργασίαν. "Ολοὶ παρακολουθοῦν μετ' ἐνδιαφέροντος τὴν ὄμαδικὴν τῶν μαθητῶν ζωὴν καὶ ἐκφράζονται εὐφήμιως διὰ τὰ παρατηρούμενα ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ γῆθους καὶ τῆς σωματικῆς ὑγείας τούτων.

"Ἐάν αἱ κατασκηνώσεις καθίστατο δυνατὸν γὰ περιλάβουν μεγαλύτερον ἀριθμὸν κατασκηνωτῶν, ἡ λειτουργία των θα γῆτο πλέον ἐμφανῆς καὶ τὰ ἀποτελέσματά των πλέον ἀμείστα. "Ἄσ τὸ ἐλπίζωμεν, χάριν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς φυλῆς μας.

024000028217

